

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
LUONNONVARA- JA YMPÄRISTÖALA

OSA-AIKAISTEN MAATALOUSLOMITTAJIEN LISÄTYÖMAHDOLLISUUDET

TEKIJÄ: Miika Korhonen

Koulutusala Luonnonvara- ja ympäristöala	
Koulutusohjelma/Tutkinto-ohjelma Agrologin tutkinto-ohjelma	
Työn tekijä(t) Miika Korhonen	
Työn nimi Osa-aikaisten maatalouslomittajien lisätyömahdollisuudet	
Päiväys 24.5.2018	Sivumäärä/Liitteet 29/1
Ohjaaja(t) Heli Wahlroos, Arja Korhonen	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Pielisen Karjalan kehittämiskeskus Oy PIKES	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Maatalouslomituksen työvoimasta suuri osa on palkattu osa-aikaisella työsopimuksella. Osa-aikaisuuden syynä on nykyaikaisten maatalousyritysten eläintenhoitoon käytettävän ajan pieneneminen. Laki rajaa lomittajien työtehtävät koskemaan vain eläintenhoitotöitä. Lomittajien koulutus ja työkokemus mahdollistaisi muidenkin maatilan töiden tekemisen.</p> <p>Opinnäytetyössä tutkittiin teemahaastattelujen avulla osa-aikaisten lomittajien mahdollisuuksia tehdä tiloilla muitakin kuin kotieläintenhoitotöitä. Tutkimuksessa haastateltiin kunnan toimistohenkilöstöä, maatalousyrittäjiä ja lomittajia. Haastatteluilla saatiin varmistettua, että käytännön toteutuksena lomittajien työpanoksen hyödyntäminen on mahdollista, koska kunnassa on käytössä ohjelmistot, joissa varsinaisen lomituksen kustannukset voitaisiin pitää erillään mahdollisista lisätöistä. Toimeksiantajana oli Pielisen Karjalan Kehittämiskeskus Oy PIKES.</p> <p>Ajatus lomittajien hyödyntämisestä maatalousyritysten tilapäiseen työvoimantarpeeseen herätti vain positiivisia ajatuksia haastateltavissa. Lomittajat kokivat, että omasta halukkuudesta lähtevä lisätyön tekeminen olisi heille hieno mahdollisuus tehdä muitakin töitä kuin välttämättömiä kotieläinten hoitotöitä. Maatalousyrittäjien haastattelujen perusteella tämäntyyppiselle palvelulle olisi tarvetta. Yrittäjät voisivat matalan kynnyksen palvelusta saada lisätyövoimaa. Lomittaja voisi tehdä lisätöitä lomituspäivän jatkona, mistä seuraisi molemminpuolinen hyöty. Lomittajat saisivat lisäansioita ja yrittäjät apua töiden organisointiin. Toiminnan aloittaminen hyödyntämällä jo olemassa olevia resursseja ei vaatisi kovinkaan suuria ponnisteluja.</p> <p>Maatalousyritysten ulkoisen työvoiman hyödyntämisen esteenä on usein tilojen maksuvalmius, joka sulkee pois työntekijän pidempiaikaisen palkkaamisen. Lomittajat työskentelevät jo valmiiksi maataloilla, joten lisätyötä halua- vien ja työvoimaa satunnaisesti tarvitsevien tilojen yhteen saattaminen olisi lomituksen ohessa mahdollista järjestää. Lomituksen ylläpidosta vastaavien paikallisyksikköjen käytössä ovat resurssit, joilla työpanoksen myyminen tiloille olisi toteutettavissa. Paikallisyksikköjä hallinnoivat kunnat ovat kuitenkin esteellisiä laajempaan palveluntuotantoon varsinkin, jos kunta joutuu palveluntuotannossa kilpailutilanteeseen.</p>	
Avainsanat maatalouslomittaja, lisätyö, kunta	

Field of Study Natural Resources and the Environment			
Degree Programme Degree Program in Agriculture and Rural Development			
Author(s) Miika Korhonen			
Title of Thesis Extra hour possibilities for part-time working farm relief workers			
Date	24.5.2018	Pages/Appendices	28/1
Supervisor(s) Heli Wahlroos, Arja Korhonen			
Client Organisation /Partners Pielisen Karjalan kehittämiskeskus Oy PIKES			
<p>Abstract</p> <p>A major part of farm relief workers are working part-time. Part-time work is mostly caused by modern animal cattle husbandry. Farm Relief Services Act provides annual holidays for farmers engaged in animal husbandry. To get an annual holiday the farms must have at least 6 animal units. Farm Relief Services Act excludes other possible work that farms could offer. With the education and working experience, farm relief workers could probably do more than just take care of the animals.</p> <p>The thesis studies extra working hour possibilities for part-time farm relief workers. To sort out the issue, theme interviews were used to find out, if there was a chance to sell labor directly from municipalities to the farms and on the other hand provide some information from farms and farm relief workers about this subject. The people who were involved in this research were four administrative persons of Valtimo municipality, three farmers and three farm relief workers. The research showed that it could be simple to provide services for farmers or other entrepreneurs through the systems that are used in the official procedure.</p> <p>The official farm relief work and the extra hour work could be separated easily in the modern accounting systems. The idea of providing the possibility to work extra hours was regarded as a positive thought throughout the interviews. The farm relief workers who were involved in this study felt that it could be a great opportunity for them to work more. The farmers felt that this could be just what most farmers would need to level the workload. This kind of activity could benefit both sides.</p> <p>The financial state of farms affects the ability of hiring an employee for a longer period. Farm relief workers are working on farms already, so offering one possibility to work extra hours would benefit farms and the part time workers if it could be organized alongside the official farm relief practice. The municipalities involved in organizing have got the resources to enable this parallel system for selling a piece of labor. Municipalities can be disqualified from operating in a competitive situation in the market. Local Government Act says that municipalities can provide services on the market if their activities are considered minor. So, in large scale providing services by selling work hours of part-time workers would most likely be prohibited.</p>			
<p>Keywords</p> <p>Farm relief workers, part-time working, municipality</p>			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	2
2	MAATALOUDEN TOIMIALAKUVAUS PAIKALLISYKSIKÖN ALUEELLA	3
3	PERUSTIETOA MAATALOUSLOMITUKSESTA	5
4	TYÖAIKA	7
4.1	Työaika lomituksessa	7
4.2	Lisä- ja ylityö	8
4.3	Osa-aikaisuus Pielisen Karjalan lomituksen paikallisyksikössä	8
5	TILAPÄISTYÖVOIMAN TARVE PIELISEN KARJALASSA	10
5.1	Ulkopuolisen työvoiman tarvetta vaativat työkohteet	10
5.2	Työvoiman palkkaaminen	11
5.3	Tarvekartoituskyselyn loppupäätelmät	11
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	13
7	TULOKSET	15
7.1	Kunnan hallintohenkilöstö	15
7.1.1	Laskutus ja sopiminen	17
7.1.2	Lisätyön tuomat mahdollisuudet	18
7.2	Lomittajat	19
7.2.1	Ajatuksia toimintamallista	19
7.2.2	Palvelun järkevyys, edut, haasteet, uhkat ja riskit	20
7.3	Maatalousyrittäjät	21
7.3.1	Ajatukset toimintamallista	21
7.3.2	Palvelun järkevyys, edut, haasteet ja sopiva hintataso	21
7.3.3	Palvelun mahdollinen kysyntä	22
7.3.4	Teetettävät työt	23
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	24
8.1	Toimintamallin esteet	26
9	PÄÄTÄNTÖ	27
	LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT	28
	LIITE 1: HAASTATTELUTEEMAT	30

1 JOHDANTO

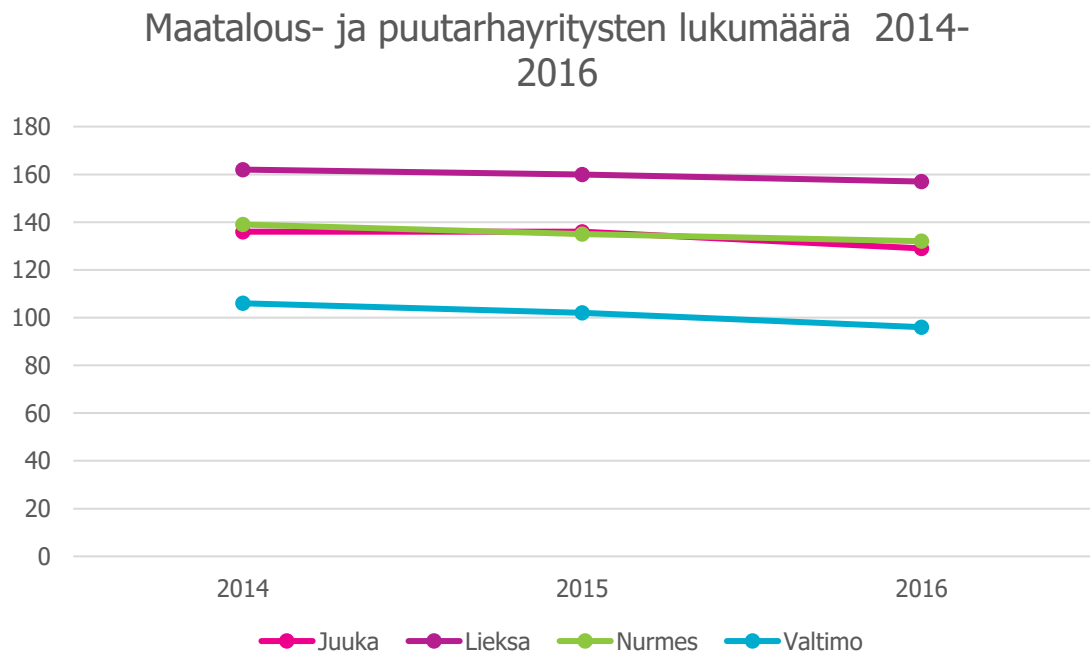
Keväällä 2017 Pielisen Karjalan lomituksen paikallisyksikön Lomituspalvelupäällikkö Erja Pelkonen otti minuun yhteyttä ja kertoi mahdollisesta opinnäytetyön aiheesta. Paikallisyksikön ja Pielisen Karjalan kehittämiskeskus Oy PIKESin yhteistyön ohessa esiin oli noussut tarve saada maatalojen työvoimatarpeet ja työntekijät kohtaamaan. Palavereissa käytyjen keskustelujen pohjalta esiin nousivat lomittajien suuri osa-aikaisuusaste ja maatalojen satunnaisten työvoimatarpeiden saattaminen yhteen. Lomittajien kiinnostusta yritystoiminnan aloittamiseen kartoitettiin kevään 2017 aikana, mutta kiinnostus yrittäjyyttä kohtaan oli kyselyn perusteella vähäistä. Vuoden 2016 alussa voimaantullut lomituspalvelulaki rajasi lomittajien työt koskemaan vain välttämättömiä eläintenhoitotöitä ja joka lomituskerralla toistuvia töitä. Laki siis rajasi esimerkiksi peltotyöt palvelun ulkopuolelle. Aikaisemman lain voimassaollessa oli mahdollista tehdä muitakin maatilan töitä, mikäli lomitustyyppi oli maksullinen tai sijaisapu.

Opinnäytetyön tarkoituksena on kerätä tarvittava määrä tietoa siitä, onko osa-aikaisten maatalouslomittajien työaika mahdollisuus täydentää muulla kuin varsinaisella lomitustyöllä. Tavoitteena on selvittää olisiko osa-aikaisten maatalouslomittajien mahdollista tehdä lisätöitä niin, että kunta tarjoaisi heidän työpanostaan suoraan tilalle lomituksen oheistuotteena. Teemahaastatteluiden avulla kerättävällä aineistolla on tarkoitus tuottaa tietoa palvelun mahdollisesta toteuttamisesta ja tilojen työvoimatarpeesta. Tarvittava tieto kerätään haastattelemalla kunnan hallintohenkilöstöä, maatalouslomittajia ja maatalousyrittäjiä. Olennaisimpana tavoitteena on löytää keinot maatalojen tekemätön työ ja osa-aikaisten mahdollinen lisätöhalukkuus kohtaamaan, mikäli palvelu kunnan tuottamana on mahdollinen.

Työn toimeksiantajana on Pielisen Karjalan Kehittämiskeskus Oy PIKES. Yhtiön toimialana on Nurmes–Valtimo-alueen kehittäminen paikallisen elinkeinostrategian mukaan. Yritys toteuttaa hankkeita, jotka mukailevat paikallisia tavoitteita. PIKES tarjoaa asiantuntijapalveluja yritysten kehittämiseen ja perustamiseen. Mukana opinnäytetyössä on myös Valtimon kunnassa sijaitseva Pielisen Karjalan lomituksen paikallisyksikkö, jonka toimialueina ovat Valtimo, Nurmes, Lieksa ja Juuka. (PIKES 2017.)

2 MAATALOUDEN TOIMIALAKUVAUS PAIKALLISYKSIKÖN ALUEELLA

Maatalouden rakennemuutoksen vaikutukset ovat selkeästi näkyvillä myös Pielisen Karjalan paikallisyksikön alueella. Maatilojen lukumäärä on vähentynyt kaikissa paikallisyksikön alueen kunnissa radikaalisti vuosien 1995 ja 2015 välisenä aikana. Luonnonvarakeskuksen tilastojen mukaan Valtimon, Juuan, Nurmeksen ja Lieksan maatalous- ja puutarhayritysten määrä tarkastelujaksolla 2014-2016 on jatkanut laskuaan jokaisessa kunnassa (KUVIO 1). Tuottajahintojen aleneminen lienee suurin syy tähän. Monella tilalla vaihtoehtona on todennäköisesti ollut laajentaminen tai lopettaminen. Yrittäjien tilastollinen keski-ikä Pohjois-Karjalan alueella vuonna 2016 oli 51 vuotta. Sukupolvenvaihdoksia on tapahtunut muutama joka vuosi, mutta monella tilalla sopivaa jatkajaa ei välttämättä ole löytynyt. Edellisen sukupolven asennoituminen maatalouteen voi vaikuttaa myös sukupolvenvaihdosten lukumäärään. (MTK Pohjois-Karjala 2015, 9; Luonnonvarakeskus 2017a.)

KUVIO 1. Maatalous- ja puutarhayritysten määrä tarkastelujaksolla 2014-2016 (Luonnonvarakeskus 2017b.)

Maidon- ja naudanlihantuotannolla on vahva asema alueen maataloudessa, muita kotieläintaloutta harjoittavia tiloja on melko vähän. Moni lypsykarjatila on siirtynyt lihantuotantoon tai lopettanut kotieläintalouden kokonaan. Paikallisyksikön alueella investoinnit ovat olleet vähäisiä aikavälillä 2015-2017. Suurin laajennusajanjakso sijoittui vuosiin 2007-2013, jolloin uusia navetoita rakennettiin alueelle useita, lähinnä lypsykarjapihatoita. Investointihalukkuuttakin olisi, mutta huono kannattavuus on vaikuttanut rahoituksen järjestymiseen. Vuosittainen maidontuotanto on laskenut jokaisessa paikallisyksikön kunnassa, lukuun ottamatta Nurmesta, jossa vuosittainen maitomäärä nousi 2015, jatkuen kuitenkin laskua vuoden 2016 tilastoissa. Alueen kuntien yhteen laskettu vuosittainen maitotuotanto oli vuoden 2016 tilastojen mukaan 43,45 miljoona litraa. Naudanlihantuotantomäärät ovat nousseet Lieksassa ja Juuassa, mutta Valtimolla ja Nurmeksessa tuotanto on laskenut. Peltomaata

tilaa kohden Valtimolla, Nurmeksessa ja Lieksassa on noin 45 hehtaaria. Juuassa peltoa tilaa kohden on noin 34 hehtaaria. (Luonnonvarakeskus 2017b.)

Nurmeksen kaupungin maaseutujohtaja Esko Saatsin näkemyksen mukaan maatalouden tulokehitys sekä tukipolitiikka osin rajoittavat maatalouden investointitahtia Pielisen Karjalan alueella. Lisäksi tiloille on hankala saada jatkajia. Positiivisena asiana mainittakoon, että lähes kaikki Pielisen Karjalan alueen pellot ovat kuitenkin pysyneet viljelyssä rajusta muutoksesta huolimatta. Maaseutupalveluiden toiminta-alueena on Nurmes, Lieksa ja Valtimo. (Saatsi 2018, sähköposti 2018-01-18.)

Pielisen Karjalan alueen maatalouden tilaa selvitettiin vuonna 2014 Pielisen Karjalan maaseutupalvelujen teettämän opinnäytetyön muodossa. Vastaajista lähes puolella tuotannon laajentamista rajoittavana tekijänä nousi investointeihin sisältyvät riskit ja huono kannattavuus. Seuraavaksi eniten investointeja rajoittavina tekijöinä pidettiin tuotannon huonoa kannattavuutta sekä maatalouspolitiikan epävarmuutta. Tilojen nykyinen peltoala sekä yrittäjien oma jaksaminen olivat myös kyselyn perusteella tuotannon laajentamista estäviä tekijöitä. Edellä mainituista rajoittavista tekijöistä huolimatta voidaan päätellä, että mahdollisuuksia investoinneille jatkossa on, koska kyseiset tekijät eivät ole paikallisia, esimerkkinä peltomaan vähyys kokonaisuudessaan. (Eskelinen 2014, 24.)

Maatalouden muutoksen seuraukset ovat perinteisten tuotantomallien lisäksi luoneet uusia toimintamalleja. Tästä hyvänä esimerkkinä voidaan mainita esimerkiksi tilojen välinen yhteistyö. Valtimolla toimii kolmen tilan ketju, jossa maidontuotannon lopettanut tila tuottaa rehua maidontuottajalle ja maidontuottaja myy sonnivasikat loppukasvatukseen paikalliselle tilalle. Loppukasvattamon naudat myydään osin suoraan tilalta paikallisille asiakkaille. Tuotantoketjusta puuttuu vain lähiteurastamo. MTK-Pielisen hallinnoima Ruokaa läheltä lähelle-hanke, jonka toiminta aika on 1.1. – 28.2.2017 on selvittänyt paikallisia lähiruuantuottajia sekä tuottanut tietoa paikallisille kuluttajille. Hankkeen tuotamilta internetsivuilta löytää paikallisia tuottajia. (Rissanen. 2018, 1.)

3 PERUSTIETOA MAATALOUSLOMITUKSESTA

Maatalousyrittäjien eläkelaitos (Mela) on tehnyt toimeksiantosopimukset, niiden kuntien kanssa, joissa paikallisyksiköt hoitavat lomituspalvelut tiloille (Mela 2018e). Lomituspalveluja hoitavan paikallisyksikön alueella voi olla useita kuntia. Maatalousyrittäjälle lomituspalvelut yleensä tuottaa paikallisyksikkö, jossa lomituksen työnjohto suunnittelee työvuorot jokaiselle lomittajalle. Lomituksen työnjohto sekä lomittajat ovat sen kunnan työntekijöitä, jossa paikallisyksikkö sijaitsee. Pielisen Karjalan paikallisyksikön lomittajat ovat Valtimon kunnan työntekijöitä.

Paikallisyksikkö voi lomittajien lisäksi käyttää palveluntuottajia lomitusten järjestämiseen, mikäli tilanne sitä vaatii. Palveluntuottajan kanssa tehdään sopimus lomituksen hoitamisesta sovitulle ajalle. Palveluiden tuottaja laskuttaa paikallisyksiköltä sovitun tuntihinnan mukaan. Maatalousyrittäjillä on myös mahdollisuus järjestää itse lomitusta. Tällöin maatalousyrittäjä hankkii itse palveluidentuottajan, jolta lomituspalvelut hankitaan. Paikallisyksikkö maksaa palveluntuottajalle korvauksen tehdyistä tunneista. Valtaosa maatalousyrittäjistä on paikallisyksiköiden järjestämän lomituksen piirissä. (Mela 2018e.)

Maatalouslomitusetuus koskee niitä MYEL-vakuutettuja maatalousyrittäjiä, joilla on kotieläintaloutta ja jotka kuuluvat maatalousverotuksen piiriin. MYEL on lyhenne sanoista: maatalousyrittäjän työeläke. Valtaosa maatalouslomituksen rahoituksesta tulee valtiolta. Sijaisavussa ja maksullisessa lomituksessa yrittäjä joutuu maksamaan osan palveluista itse. Sijaisavun tuntihintaan vaikuttaa kyseisen vuoden alussa voimassa olleen MYEL-työtulon määrä. Voimassa oleva sijaisavun tuntihinnan laskentakaava löytyy Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen verkkosivuilta. Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa lomituspalvelujen johdosta, ohjauksesta ja valvonnasta. Mela vastaa palveluiden toimeenpanosta. (Mela 2018b.)

Saadakseen vuosilomaa on maatalousyrittäyksessä oltava vähintään kuusi kotieläinyksikköä. Ehto täyttyy esimerkiksi kuudella lehmällä. Yrittäjällä on oltava voimassa oleva MYEL-vakuutus. Lisäksi yrittäjän on itse työhön osallistumalla harjoitettava kotieläintaloutta. Yrittäjän tulee siis olla päätoiminen maatalousyrittäjä. Lomittaja tekee yrittäjän työosuutta vastaavan osan välttämättömistä kotieläinten hoitotoista. Päätöksen yrittäjän oikeudesta lomituspalveluihin tekee paikallisyksikkö. Vuosilomaan oikeutetulla yrittäjällä on oikeus sijaisapuun ja hän voi halutessaan käyttää maksullista lomitusta. Sijaisapu lomitustuotona kattaa mm. sairauslomat, kuntoukset ja vanhempainvapaat. Sijaisapua on mahdollista saada työkyvyttömyyden perusteella 20 vuorokautta kalenterivuonna lääkärintodistuksella. Ilman lääkärintodistusta sijaisapua voi saada 7 vuorokautta vuodessa. Toimittamalla Kelan ja Melan päivärahapäätökset yrittäjällä on oikeus sijaisapuun päivärahapäätöksen osoittamalle ajalle. (Mela 2018b.)

Yksi kotieläinyksikkö on

yksi lehmä

neljä emolehmää

neljä muuta nautaa

kaksi hevosta

kolme emakkoa porsaineen

neljä karjua

15 muuta sikaa

neljä yli kuuden kuukauden ikäistä vuohta

10 yli kuuden kuukauden ikäistä lammasta

30 siitoskettua tai suomensupea

60 muuta siitosturkiseläintä

100 siipikarjaeläintä

1 000 broileria tai 1 000 alle 16-viikkoista kananpoikaa

(Mela 2018c.)

Maatalousyrittäjillä on myös mahdollisuus käyttää tuettua maksullista lomitusta. Tuettua maksullista lomitusta käytettävissä on 120 tuntia vuodessa. Tuetun maksullisen lomituksen käyttöön vaikuttaa paikallisyksikön resurssit vapaana olevien lomittajien suhteen. Vuonna 2018 tuetun maksullisen lomituksen tuntihinta on 13,93 euroa. Tuettua maksullista lomitusta, kuten muitakin lomitustyyppiejä, saa käyttää vain kotieläintenhoitotöiden teettämiseen. Ennen vuotta 2016 sai kyseisessä lomitustyyppissä tehdä muitakin tilan töitä, esimerkiksi peltotöitä. Maksullisesta lomituksesta on myös käytettävissä täysihintainen versio, jonka tuntihinta vuonna 2018 on 35,46 euroa. (Mela 2018d.)

4 TYÖAIKA

Lomittajien työehtosopimuksena on kunnallinen yleinen virka- ja työehtosopimus. Työaikamuotona noudatetaan yleistyöaikaa, joka on 38 tuntia ja 45 minuuttia viikossa. Käytännössä tämä tarkoittaa 5 työpäivää viikossa, joiden pituus on 7 tuntia ja 45 minuuttia päivässä. Lomittajilla on käytössä neljän viikon mittainen tasoittumisjakso, jonka aikana täysiaikaisen työntekijän työajaksi muodostuu 155 tuntia. Neljän viikon tasoittumisjaksolla työntekijällä on keskimäärin 20 työpäivää ja 8 vapaapäivää. Tilojen työaikojen vaihtelun vuoksi voikin olla, että esimerkiksi ensimmäisellä viikolla on 35 tuntia töitä, ja toisella 40. Työajan tulee pysyä neljän viikon tasoittumisjaksolla 155 tunnissa. Mikäli työaika ylittyy, voidaan ylimenevät tunnit siirtää seuraavalle tasoittumisjaksolle vapaana pidettäväksi, tai maksaa ne ylitöinä. Lomitustyössä ylitöitä voi tulla esimerkiksi eläinsuojelullisista syistä. (Kunta-työnantajat 2018a.)

Osa-aikatyö tarkoittaa sitä, ettei työntekijän työsopimukseen kirjattu viikoittainen työaika saavuta kyseisessä työpaikassa noudatettavan työaikamuodon säännöllistä täyttä työaikaa, esimerkkinä lomittajilla käytössä olevaa 38 tuntia ja 45 minuuttia viikossa. Osa-aikaisella työntekijällä työaika voi olla esimerkiksi 33 tuntia viikossa ja 132 tuntia neljän viikon tasoittumisjaksolla. Käytännössä tämä tarkoittaa, että osa-aikainen työntekijä saa osa-aikaisuus prosentin mukaisen palkan kuukaudessa. Jos työntekijä tekee osa-aikaisesti edellä mainitun 33 tuntia viikossa, hän saa 85 prosenttia peruspalkasta. Mikäli täysiaikaisen samassa palkkaryhmässä olevan työntekijän kuukausipalkka on 2000 euroa kuukaudessa, 85 prosenttista työaikaa tekevä saa 1700 euroa kuukaudessa. (Kuntatyönantajat 2018b.)

4.1 Työaika lomituksessa

Työntekijän kannalta osa-aikaisuus voi olla valittua tai työn luonteesta johtuvaa. Osa-aikaisuus voi olla etenkin perheellisten kohdalla hyvä asia, kun aikaa esimerkiksi lapsien hoitamiseen jää enemmän työajan ollessa täysiaikaista lyhempi. Työstä saatava palkka jää kuitenkin aina pienemmäksi, kuin täydellä työajalla työskentelevällä. Lomittajilla työpäivä jakaantuu kahteen osaan aamutöihin ja iltatöihin. Kaksiosaisen työpäivän takia lomittajien osa-aikaisuudesta saama vapaa-ajan hyöty voi jäädä vähäiseksi. Työvuorojen suunnittelulla voidaan vaikuttaa jonkin verran vapaapäivien määrään. Tosiasia on se, ettei maatalouslomittajille nykyisellään ole kokoaikaista työtä tarjolla kovinkaan paljon. Valtakunnallisesti tarkasteltuna tilojen keskimääräinen työaika oli vuonna 2016 vuosilomassa 6,4 tuntia päivässä ja sijaisavussa 6,8 tuntia päivässä. Pielisen Karjalan lomituksen paikallisyksikössä keskimääräiset työajat olivat vuosilomassa 6,0 tuntia päivässä ja sijaisavussa 6,5 tuntia päivässä. Tilojen työajat toki vaihtelevat merkittävästi ja joskus on mahdollista yhdistää kahden tilan lomitukset, jolloin työtunteja päivää kohden tulee enemmän. Välimatkat, tuotantomuodot sekä pienentuntimäärän omaavien tilojen vähäisyys rajoittavat kahden tilan yhtäaikaisia lomituksia. (Mela 2018a.)

Maatalouslomituksessa tilojen yrittäjäkohtaisen työajan tarkka laskeminen ja tilojen työmenetelmien kehittyminen, lähinnä automaation yleistyminen, ovat vähentäneet tarvittavaa työtuntimäärää eläin-

tenhoitotöiden osalta. Tilojen työajat lasketaan Työtehoseuran TTS-Manager ohjelmalla, jossa jokaiselle työvaiheelle on oma aikamitoitus. Ohjelmaan sijoitettujen työvaiheiden avulla saadaan tilan kokonaistyöaika. Työaikamitoitusta varten tehdään tilakäynti, jossa työmenetelmät ja vaiheet kootaan lomakkeelle. Tilakäynnillä kerättyjen tietojen perusteella lasketaan tilalle kotieläintenhoitoon käytettävä päivittäinen työaika. Yrittäjien mielipide huomioidaan laskelmassa niin, että laskelma usein lähetetään allekirjoitettavaksi ja tarkastettavaksi. (Mela 2018f.)

Tilojen työaikoja alettiin tarkastella ohjelman avulla, kun Maatalousyrittäjien eläkelaitos (Mela) ohjeisti paikallisyksiköitä tekemään palvelusuunnitelmat vuden 2011 alusta, joihin kerättiin tiloilta tietoa mm. työmenetelmistä ja yrittäjien toiveita lomituspalvelujen järjestämisestä (Mela 2018g). Palvelusuunnitelmien teon yhteydessä laskettiin tilalle työaika. Vuoden 2016 alussa palvelusuunnitelmien teko kuitenkin jäi pois paikallisyksiköiden pakollisista työtehtävistä. Edelleen tilojen työaika kuitenkin määritetään TTS-Manager ohjelman avulla. Tarvittaessa työaika voidaan myös kellottaa, jos työajan määrittäminen ei onnistu työajanlaskentaohjelmalla. Kellottamista käytetään myös silloin, kun yhteisymmärrykseen työajasta yrittäjän ja lomatoimiston välillä ei päästä. Pääosin lomittajien tekemien työtuntien toteutumat ovat yhdenmukaisia TTS-managerilla laskettujen tuntien kanssa, joten laskentatapaa voidaan pitää työajan mitoitukseen sopivana. (Mela 2018f.)

4.2 Lisä- ja ylityö

Lomittajan säännöllinen työaika on enintään 12 tuntia vuorokaudessa ja enintään 38 tuntia ja 45 minuuttia viikossa. Ylityöllä tarkoitetaan päivittäistä tai viikoittaista ylityötä. Päivittäistä ylityötä muodostuu, mikäli lomittajan työaika ylittää 12 tuntia kyseisen vuorokauden aikana. Viikoittaista ylityötä muodostuu, kun työvuoroluetteloon kyseiselle viikolle suunniteltu työtuntimäärä ylittyy. Esimerkki täydestä työajasta: lomittajalle on suunniteltu ensimmäiselle viikolle 35 tuntia ja kolmelle muulle viikolle 40 tuntia töitä viikossa. Ensimmäisen viikon toteutuma onkin 38 tuntia. Lomittajalle muodostuu 3 tuntia viikoittaista ylityötä. Ylityö korvataan rahapalkkana tai ylityötä vastaavana vapaa-aikana. (Kuntatyönantajat 2018c.)

Lisätyöllä tarkoitetaan työtä, joka jää osa-aikaisuuden ja täysiaikaisen työajan väliin. Osa-aikaisella työntekijällä, jonka neljän viikon tasoittumisjakson työaika on 132 tuntia (85 prosenttia täydestä työajasta), voi muodostua 23 tuntia lisätyötä neljän viikon aikana. Esimerkki osa-aikaisen työajasta: Lomittajalle on suunniteltu töitä tasoittumisjakson ensimmäiselle viikolle 30 tuntia ja kolmelle muulle 34 tuntia viikossa. Lomittajan toteutunut työaika on ensimmäisen viikon osalta 32 tuntia ja muilla viikoilla toteutuma on 34 tuntia. Näin ollen työntekijälle muodostuu 2 tuntia lisätyötä jakson ensimmäiseltä viikolta. Lisätyö korvataan perustuntipalkan suuruisena tai sitä vastaavana vapaa-aikana. (Kuntatyönantajat 2018d.)

4.3 Osa-aikaisuus Pielisen Karjalan lomituksen paikallisyksikössä

Marraskuussa 2017 paikallisyksiköllä oli 63 kuukausipalkkaista lomittajaa, näihin lukeutuvat vakituiset sekä pidemmät määräaikaiset työntekijät. Työntekijöistä 15 oli täysiaikainen työsuhte ja 42

heistä oli osa-aikaisia sekä 6 osa-aikaeläkeläisiä, joiden työmäärä on yleensä noin puolet työsopimuksen tuntimäärästä. Tiedot otettiin tulosteena Valtimon kunnan henkilöstöhallinto-ohjelmasta, josta ne syötettiin Microsoft Excel taulukkolaskentaohjelmaan. Oheisten lukemien perusteella voidaan todeta, osa-aikaisten osuuden olevan merkittävä palkatusta työvoimasta. (Valtimon Kunta 2017.)

Paikallisyksiköstä saadun tulosteen perusteella saatiin lomittajien lisätyökapasiteetti. Lisätyökapasiteetilla tässä tarkoitetaan, kuinka paljon tunteja jää osa-aikaisuuden ja täyden työajan väliin. Käytännössä kaikkien lomittajien työsopimuksen viikoittainen tuntimäärä kirjattiin taulukkoon, jonka perusteella selvitettiin käytettävissä olevat lisätyötunnit. Lisätyökapasiteettia laskelmien perusteella oli marraskuun 2017 tietojen perusteella 9042,22 tuntia vuodessa. Työpäivää kohti tämä tarkoittaa 39,3 tuntia. Luvut on laskettu lomittajien viikoittaisen työsopimuksen tuntimäärän perusteella. Viikoittainen tuntimäärä jakautuu viidelle työpäivälle. Lomittajat työskentelevät keskimäärin noin 46 viikkoa vuodessa, joten vuosittainen käytettävissä olevan lisätyötuntimäärä laskin kertomalla viikoittaisen tuntimäärän vuodessa tehtävillä työviikoilla.

Työsopimuksien tuntimäärän tarkastelu osoittaa sen, miten valtava määrä tunteja olisi käytettävissä lisätyön tekemiseen, mikäli keinot niiden myymiseen ja markkinointiin löytyy. Työpäivää kohti osa-aikaisilta jäävä lisätyökapasiteetti on noin yhden täysiaikaisen työntekijän viikoittainen työaika. On muistettava kuitenkin, että jotkin osa-aikaiset lomittajat tekevät lisätyötä melko paljonkin ajoittain. Eli työsopimuksessa oleva työtuntimäärä ylittyy ja osa ei välttämättä edes halua tehdä enempää tunteja. Pielisen Karjalan lomituksen paikallisyksikön piirissä tiloja on 199 kappaletta ja jos jokainen tila ostaisi 45,5 tuntia vuodessa lomituksen ulkopuolelta lomittajien työpanosta, työllistyisivät kaikki lomittajat täysiaikaisesti.

5 TILAPÄISTYÖVOIMAN TARVE PIELISEN KARJALASSA

Keväällä 2017 tehdyn kyselyn tavoitteena oli kartoittaa maatilojen tilapäistyövoiman tarvetta. Kysely tehtiin Questback kyselyohjelman avulla. Kyselypohja sisälsi monivalintakysymyksiä ja avoimia kysymyksiä. Linkki kyselyyn lähetettiin Pielisen Karjalan maaseutupalvelujen kautta 303 asiakkaalle. Pielisen Karjalan maaseutupalvelujen toiminta-alueena ovat Nurmes, Lieksa ja Valtimo. Pielisen Karjalan lomituksen paikallisyksiköstä kysely lähetettiin 33 juukalaisille maatalousyrittäjille. Yhteensä kysely tavoitti 336 yrittäjää. Kyselyyn vastasi 45 yrittäjää, näin ollen vastausprosentti oli 13,4. Kyselyyn vastanneista tiloista 55,6 prosenttia ovat oikeutettuja saamaan maatalouslomitusta. Loput 44,4 prosenttia olivat tiloja, joilla ei ole oikeutta lomituspalveluihin.

Kyselyyn vastanneista maatiloista 57 prosenttia oli yhden yrittäjän tiloja, näistä tiloista 9 kappaletta kuului maatalouslomitusta saavien joukkoon. Loput 14 kappaletta olivat tiloja, jotka eivät kyseistä palvelua saa. Lomituspalveluiden ulkopuolelle jäävät olivat pääasiassa kasvinviljelytiloja. Lomituspalveluihin kuulumattomien tilojen joukossa oli myös kolme yrittäjää, joilla on hevosia. Hevosten lukumäärä vaihteli 2–11 kappaleen välillä. Lomituspalveluja saadakseen yrityksessä on oltava 12 kpl hevosia ja yrityksen on kuuluttava maatalousverotuksen piiriin. Kaksi hevosta vastaa yhtä kotieläinyksikköä lomituspalvelulaissa, vuosiloman saamisen ehtona on 6 kotieläinyksikköä. Yhden yrittäjän tilat, jotka saavat lomituspalveluja, olivat pääasiassa lypsykarjatiloja, joissa lypsylehmiä kyselyn ajankohtana oli 25–65 kappaletta. Vastaajien joukossa oli yksi suurehko lihakarjatala sekä yksi lomituspalveluja saava hevostila. Tilojen pelto pinta-alat vaihtelivat 4,8 hehtaarin ja 260 hehtaarin välillä.

Tilapäistyövoimalle koki olevan tarvetta 67 prosenttia vastanneista yrittäjistä, 33 prosenttia vastaajista ei kokenut tarvetta tilapäistyövoimalle. Viisi tilaa niistä, jotka eivät kokeneet tarvitsevänsä tilapäistyövoimaa, olivat vastanneet kuitenkin, että heillä on lyhytaikaisesti/sesonkiloontoisesti palkattua työvoimaa käytössä. Vastaukset työvoimantarpeen ajankohtaan olivat melko ennalta arvattavat. Suurin osa oli vastannut, että tarvetta olisi kevästä syksyyn. Kasvukauden aikana tiloilla onkin eniten tekemistä, mutta toisaalta ajankohdalle sijoittuvat myös lomittajien vuosilomat sekä yrittäjien halu pitää kesälomaa. Muutama vastaaja, oli sitä mieltä, että työtä olisi satunnaisesti ympäri vuoden. Esiin nousi myös se, että halua olisi palkata työvoimaa satunnaisesti, mutta talous ei salli sitä. Tilatyöntekijän vapaapäivät ja lomat olisivat myös ulkopuolisen työvoiman kannalta tarpeellinen ajankohta.

5.1 Ulkopuolisen työvoiman tarvetta vaativat työkohteet

Vastanneiden kesken merkittävimäksi ulkopuolisen työvoiman käytön kannalta nousi peltotyöt ja kunnossapitotyöt (pienimuotoinen rakentaminen ja korjaustyöt). Peltotöihin koettiin monellakin tilalla tarvetta työntekijälle huolimatta siitä, että käyttikö tila urakoitsijoiden palveluita. Suurin osa vastaajista oli kotieläintiloja. Kolmanneksi merkittävin työllistäjä kyselyn mukaan, oli eläintenhoitotyöt. Tilakoolla tai yrittäjien lukumäärällä ei ollut vaikutusta siihen kokivatko yrittäjät tarvitsevänsä ulkopuolista apua eläintenhoitotöihin. Äkilliset sairastumiset ja menot voivat olla ajanjaksoja, jolloin tiloille tarvittaisiin nopeasti eläintenhoitotöihin kykenevä työntekijä.

Vastaajista 29 prosenttia koki, että tuotantorakennuksen siivoustyöt (esimerkiksi navetan pesu, ja ympäristönhoitotyöt ja pihapiirin siivous) olisivat sellaisia töitä, joihin voitaisiin palkata tilapäinen työntekijä. Vajaa neljäsosa 24 prosenttia piti polttopuuntekoa työnä, jossa apukäsille olisi käyttöä. Emolehmä- ja lihanautatilat sekä pääasiassa pienemmät lypsykarjatilat ja yksi hevostila kokivat aitausten teon olevan työvaihe, johon ulkopuolista työpanosta hyödynnettäisiin. Kotitaloustyöt, lemmikkieläinten hoito ja eläintensiirtely olivat vähiten ulkopuolisen työvoiman tarvetta vaativia. Vastaajille annettiin mahdollisuus myös kertoa itse sellainen työvaihe, johon mahdollisesti ulkopuolinen apu olisi tervetullutta. Kaksi vastaajaa oli laittanut, että metsätöitä voitaisiin teetättää, esimerkiksi taimikonhoitoa.

5.2 Työvoiman palkkaaminen

Palveluntuottajan hyödyntäminen tilapäistyön teettämiseen oli kyselyyn vastanneiden yrittäjien joukossa eniten suosittu vaihtoehto. Palveluntuottaja on henkilö, jolla on yritys esimerkiksi toiminimi, jonka kautta laskuttaa työstään. Palveluntuottajan käyttö onkin helpoin tapa palkata ulkopuolista työvoimaa, koska yrittäjälle jää lopuksi vain lasku maksettavaksi. Yrittäjän ei tarvitse laskea palkkoja, hankkia vakuutuksia ja käyttää omaa aikaansa palkkojen laskemiseen, tai ostaa tilitoimiston palveluita palkanmaksuun. Kotieläintilojen joukossa palveluntuottajan kautta hankittu työvoima koettiin sopivimmaksi vaihtoehdoksi.

Itse työvoiman palkkaavat tilat olivat myös pääasiassa kotieläintiloja. Kyselyssä ei selvitetty maksavatko he itse palkan, vai hoitaako tilitoimisto palkan maksun. Muutama vastaaja koki toimeksiantosopimuksen parhaaksi vaihtoehdoksi työvoiman palkkaamiseen. Toimeksiantosopimuksella työskentelevät ovat usein kevytyrittäjiä, jotka laskuttavat ulkopuolisen yrityksen kautta, sopimuksessa sovitetaan tuntihinta ja ajankohdat ym. Kervytyrittäjä voi toimia ns. palveluntuottaja, mutta laskuttaa työstään ulkopuolisen yrityksen kautta, yritys laskuttaa asiakasta ja huolehtii vakuutuksista ja palkanmaksusta työn suorittajalle.

5.3 Tarvekartoituskyselyn loppupäätelmät

Kysely antaa yleisellä tasolla tietoa Pielisen Karjalan maatilojen työvoimatarpeesta. Vaikuttaisi, että maatiloilla olisi tarjota työtä satunnaisesti ja mielestäni suurin osa esille nousseista töistä, joita kyselyn tuloksia tarkastellessa esiintyi, olisivat sopivia maatalouslomittajille. Kysymysten asettelu ehkä ohjasi vastaajia ajattelemaan ns. kokopäiväistä ulkopuolisen työntekijän palkkaamista ja sen johdosta esimerkiksi työvoimantarve ajankohdat saattoivat ajoittua pääosin kasvintuotannon sesonkijalle.

Kyselyyn vastanneiden osuus, sen tavoittaneista yrittäjistä oli 13,9 prosenttia. Tähän vaikuttaa varmasti ajankohta, jolla kyselyä tehtiin huhti–toukokuu 2017. On kuitenkin arvioitava sitä, että kokiivatko kyselyn saaneet yrittäjät kyselyn aihealueen vastaamisen kannalta tarpeelliseksi, vai unohtivatko he vastata. Mikäli yrittäjät eivät kokeneet aihealuetta vastaamisen kannalta tarpeelliseksi, voisi

olettaa, ettei ulkopuolisen lisätyövoiman palkkaamiseen ole kenties tarvetta, tätä toteamusta on kuitenkin lähes mahdotonta todentaa. Ajankohta kyselylle oli melko huono, koska kevättyöt painoivat päälle. Vastaajien tavoitettavuuden arvioinnissa on myös huomioitava se, että sähköpostia ei välttämättä lueta tai se on täynnä. Ulkopuolisen työvoiman myyminen tiloille varmasti vaatisi markkinointia ja positiivisia kokemuksia yrittäjien keskuudessa, jotka rohkaisisivat yrittäjiä käyttämään palveluita.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Haastattelumuotona aineiston keruussa käytettiin teemahaastattelua, jonka avulla saadaan sen joustavuuden takia tässä tutkimuksessa parhaat vastaukset. Tiedonkeruutapana se on keskustelunomainen ja siinä ennalta laaditut teemat ja alateemat ohjaavat keskustelua. Käytännössä haastattelijalla voi olla esimerkiksi aihepiirin kysymykset listattuna paperille ja niiden tueksi muutamia tarkentavia kysymyksiä, joiden avulla keskustelua pidetään yllä. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu; haastattelijalla on aihealueet, jotka pohjautuvat kyseisen tutkimusongelman aihepiiriin. Kysymyksien esitysjärjestys voi vaihdella ja niiden painotusta voidaan vaihdella riippuen haastateltavasta. (Kajaanin ammattikorkeakoulu 2018; Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka 2006.)

Tutkimusmenetelmä oli kvalitatiivinen; tutkimuksessa painotettiin vastauksien laatua. Tutkimusaineiston keruussa pyrittiin saamaan aineistoa, jolla on todistusvoimaa tutkimusongelman suhteen. Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa kerätään sen verran, mikä on aiheen kannalta tarpeen. Esimerkiksi haastateltavat asiantuntijat valitaan niin, että se tuottaa tarkkaa tietoa tutkimusongelman ratkaisuun (Ruohonen, Rissanen ja Manninen 2006). Vastaus tulisi saada kysymyksiin, onko mahdollista työllistää myymällä lomittajien työpanosta ja jos on, niin miten.

Onnistuneen teemahaastattelun edellytyksenä on huolellinen aiheeseen perehtyminen, jotta haastattelu kysymykset kohdentuvat oikein. Koska haastateltavien joukossa tässä tutkimuksessa on eri ammattikunnan ihmisiä, joista jokaisen näkemys ja kokemus kohdentuu eri tavalla maatalouslomitukseseen ja kunta-alaan, on järkevämpää valita avoimempi haastattelumenetelmä. Tässä tutkimusmenetelmässä aihealue on sama, mutta sitä lähestytään haastateltavan näkökulmasta. Tutkimusongelma sulkee pois esimerkiksi strukturoidun lomakehaastattelun, joka osaltaan voisi rajoittaa haastateltavien vastauksia. Teemahaastattelu on erityisen sopiva tiedonkeruumuoto silloin, kun aihealue on vähemmän tunnettu. (Kajaanin ammattikorkeakoulu 2018; Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka 2006.)

Menetelmän ja tutkimusongelman pohjalta muodostettiin teemahaastattelurunko (liite 1), jonka avulla haastattelut toteutettiin. Haastattelurunkoja tehtiin kaksi, koska haastateltavat jakaantuivat kunnan toimistohenkilöstöön sekä maatalousyrittäjiin ja maatalouslomittajiin. Yrittäjien ja lomittajien haastattelussa käytettiin samaa runkoa, jotta vastauksista saataisiin työntekijän ja työnvastaanottajan näkemykset samasta aihepiiristä. Työnvastaanottajalla tässä tarkoitetaan yrittäjää, joka ostaisi työpanosta. Yrittäjien ja lomittajien saman aihepiirin kysymyksillä oli tarkoituksena luoda vertailukelpoista tietoa molemmista haastatteluryhmistä. Kunnan johdon ja toimihenkilöiden haastattelurunko oli muodostettu niin, että sen avulla saataisiin tietoa toteutuksesta ja asiaan suhtautumisesta yleensäkin. Haastattelumenetelmän antaessa kuitenkin tilaa laajemmalle pohdinnalle. Haastateltavia oli kunnan hallinnon edustajista neljä sekä kolme maatalousyrittäjää ja kolme maatalouslomittajaa.

Haastattelut sovittiin etukäteen sopimalla sellainen ajankohta, joka kullekin haastateltavalle sopi. Haastattelut aloitettiin kunnan johdosta, jonka jälkeen siirryttiin muihin haastateltaviin toimihenkilöi-

hin. Haastattelut toteutettiin haastateltavien työhuoneissa. Maatalousyrittäjien ja maatalouslomittajien kohdalla haastattelut käytiin tekemässä haastateltavan luona. Haastattelulle varattiin aikaa noin puolitoista tuntia jokaista haastateltavaa kohden. Haastattelujen kestot vaihtelivat 45 minuutista 60 minuuttiin. Haastateltaviksi valittiin sellaisia henkilöitä, joiden ajateltaisiin tuovan aiheen kannalta tarpeellista näkökulmaa.

Keskustelu tallennettiin kahdella mobiililaitteella, jotta vikatilanteissa olisi myös toinen kopio haastattelusta olemassa. Haastattelujen toteuttaminen ääninauhurisovelluksella onnistui erittäin hyvin. Äänenlaatu haastatteluiden tallenteissa oli melko hyvä, mutta suuremman mittakaavan haastattelussa kannattaisi miettiä ulkoisen hyvän mikrofonin käyttämistä.

Haastatteluja seuraava työvaihe oli litterointi. Litteroinnilla tarkoitetaan haastattelujen muuntamista tekstimuotoon. Työvaihe helpottaa tulosten analysoimista ja jäsentelyä (Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka 2006.). Haastattelut tallennettiin puhelimen ja tabletin äänentallennussovelluksella. Tallenteet siirrettiin litteroimista varten puhelimen sovellukseen, jossa nopeuden säätö ja tallenteen käsittely; kelaaminen eteen ja taakse, oli tehty helpoksi. Litterointiin varattiin runsaasti aikaa, koska tallennetta joutui kuuntelemaan useita kertoja, jotta kaikki tieto saatiin tekstimuotoon. Aikaa haastateltavaa kohti kului kahdesta neljään tuntia. Litterointi tehtiin mahdollisimman nopeasti haastattelujen jälkeen, mutta yleensä muutaman päivän kuluessa haastattelusta. Kirjottaessa äänitettä tekstimuotoon vastaukset kirjattiin teemoittain, joka helpotti analysointia.

Aineiston järjestäminen teemoittain on olennainen osa sisällönanalyysiä. Tutkimusaineiston analysoinnissa on tavoitteena tiivistää aineisto jättämättä siitä mitään olennaista pois. Aineisto pilkotaan pienempiin osiin, joista tutkija tekee yhteenvedon. Apuna aineiston analyysissä voi olla esimerkiksi miellekartta, johon tutkimustuloksia kootaan. Tutkimusaineiston analyysissä on palattava alkuperäiseen tutkimusongelmaan ja tarkastella tuloksia sen pohjalta. Aineiston analyysin pohjalta tehdään loppupäätelmät ja tässä tutkimusongelmassa esimerkiksi toimintaohje siitä, miten maatalouslomittajan työpanosta voitaisiin hyödyntää maatalousyrityksissä. (Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka 2006; Ruohonen ym. 2006.)

7 TULOKSET

7.1 Kunnan hallintohenkilöstö

Pohdittaessa lomituksen työvoimaresurssia on muistettava, että henkilöstömäärä, joka paikallisyksiköllä on käytössä, on varattu lomituspalveluiden tuottamista ja niiden ylläpitämistä varten. Ajatus siitä, että lomitushenkilöstöä hyödynnettäisiin muihinkin töihin, tulisi kartoittaa tarkasti silmällä pitäen itse lomituspalvelujen toteutumisen turvaaminen. Pielisen Karjalan lomituksen paikallisyksikön toiminta-alueella henkilöstövuokrafirmojen toiminta on vielä toistaiseksi ollut vähäistä. Tunnettuja lomituspalveluyrityksiä ei oikeastaan ole. Näin ollen voisi ajatella, ettei kilpailuasetelmaa ainakaan välittömästi olisi havaittavissa.

Palveluiden tuottamisen määrät, esimerkiksi juuri osa-aikaisten lomittajien lisätyövaraa hyödyntäessä voisivat olla suhteessa niin pienet, ettei kilpailuasetelmaa senkään vuoksi välttämättä tulisi. Jotkin teetätettävät työt, voisivat olla luonteeltaan sellaisia, että ne kohtaisivat jo olemassa olevien palveluidentuottajien palveluiden kanssa. Kunnan ei kuitenkaan kannattaisi myydä palvelua omien kustannusten alle, jotta hinnoittelusta ei tulisi vaikutelmaa, että kunta omalla toiminnallaan olisi alentamassa hintoja. Palvelun laillisuuteen on hankalaa ottaa kantaa, koska se vaatii perehtymistä moneen lakipykälään. Asian selvittämiseksi tulisi olla yhteydessä kuntaliittoon ja kuntatyönantajiin, jotta mahdolliset esteet saataisiin selville.

Kuntien velvollisuudet työllisyyden hoitamisessa ovat lisääntyneet, joten niiden on jatkossa saatava työkaluja hoitaakseen velvoitettaan. Kuntiin on joskus suunniteltu jopa työnvälitystä. Näiltä osin voisi ajatella, että kuntien palvelujen tuotantomahdollisuuksia tulisi myös helpottaa jatkossa. Tulevaisuudessa lakien säätäjien tulee ottaa kuntien velvoitteet huomioon, jotta niiden hoitamisesta ei tehtäisi liian vaikeaa. Valtimon kunnassa työllisyysvaroin palkattujen työpanosta on myyty aikaisemmin kunnan asukkaille, esimerkiksi tekemään polttopuita tai tekemään vastaavanlaisia töitä. Työpanoksen myymiselle ei ainakaan aiemmin ole laillisia esteitä ilmennyt. Tällä hetkellä työllisyystyöntekijöiden määrä on kuitenkin niin pieni, ettei työpanoksen myyminen ole mahdollista. Ajatuksena osa-aikaisten työntekijöiden työpanoksen hyödyntäminen on hyvä, koska näiden palvelujen tuottamisen sivutuotteena voisi löytyä jatkossa keinoja myös työllisyyden hoitamiseen. Mikäli kunta alkaisi tuottaa palveluita siihen kuitenkin vaadittaisiin poliittinen käsittely ja sen hyväksyminen. Tällaisen palvelun tuottaminen olisi kuitenkin loppujen lopuksi kuntalaisten ja kunnan etu esimerkiksi elinvoimaisuuden säilyttämisen ja veroeurojen tuottamisen kannalta, joten tuskin vastakkainasettelua päätöksen teon osalta syntyisi.

Palvelun toimivuutta voisikin kokeilla pilottina esimerkiksi Pielisen Karjalan lomituksen paikallisyksikön toiminta-alueella 2018-2019 vuosien aikana. Hyvin todennäköinen maakuntahallintoon siirtyminen vuoden 2020 alusta, voi antaa paremmat mahdollisuudet toteuttaa vastaavia toimintamalleja lomituksen sivutuotteena, kuin kuntien tuottamat lomituspalvelut nykyisellään. Maakunnan alueella olisikin enemmän tiloja, jotka voisivat hyödyntää palveluita. Palvelun tuntihinnan laskemisessa lähtö-

kohtana olisi, että kustannukset tulisivat hallintokulujen ja vakuutuksien puolesta katettua, eikä voiton tavoittelu. Etuna kuitenkin olisi osa-aikaisille lomittajille lisäansaintamahdollisuus ja maatalousyrittäjille työvoimaa hetkellisiin tarpeisiin. Jatkoa ajatellen tästä voisi tullakin yksi maaseudun kehittämisen haaroista ja varsinkin maakuntatasolla, palvelua voisi tulevaisuudessa hoitaa jokin työnvälitysfirma tai esimerkiksi tilitoimisto.

Nykyisellään maatalouslomituksen osalta palveluiden tuottaminen on sujunut erittäin hyvin. Ajatus, että lomittajat saisivat lisätuloja tätä kautta ja pysyisivät työssään, on erittäin tärkeä. Osa-aikaisen työntekijän kuukausiansiot voivat jäädä melko pieniksi ja näin ollen henkilökohtainen talous voi olla tiukalla. Työstä saatava korvaus on työntekijän työssä pysymisen ja näin ollen palveluiden toimivuuden kannalta merkittävässä asemassa. Palveluiden tuottaminen varsinaisen lomituksen sivutuotteena ei kuitenkaan merkittävästi eroaisi varsinaisen maatalouslomituksen toteuttamisesta. Erona lomitukseen tietysti olisi, että nykyistä Lomitusnettiä (Melan ohjelma, jonne lomitukset kirjataan) ei voisi tässä hyödyntää. Työsuunnittelu ja seuranta pitäisi tehdä erilliseen taulukkoon, josta selviäisi, kuka on ostanut ja kuka tehnyt. Silloin, kun olemassa ei ollut tietokoneohjelmia lomituksetkin kirjattiin pahvilapuille ja tästä huolimatta palvelut toteutuivat hyvin.

Maatiloilla on paljon tekemätöntä työtä, johon tällaista palvelua voitaisiin hyödyntää. Kunnassa käytössä olevilla ohjelmistoilla laskutuksen hoitaminen sujuisi samalla tavoin kuin lomituksenkin osalta. Kustannustenjako kirjanpito- ja henkilöstöhallinto-ohjelmissa on nykyään ongelmaton. Työntekijän palkka voidaan tarvittaessa jakaa palvelussuhteen osalta monelle eri kustannuspaikalle. Palvelun toteuttamisessa tulisi huomioida vakuutus ja muut asiat, niin ettei vahingon sattuessa tulisi epäselvyyksiä kuka on korvausvastuussa. Yksi huomioitavista asioista tällaisen palvelun tuottamisessa olisi arvonlisävero. Lomituspalvelut ja muut kunnan toiminnot ovat pääasiassa arvonlisäverovapaita, mutta tällaisen palvelun toteutuksen myötä kunta voisi ilmoittautua sen osalta arvonlisäverovelvolliseksi. Kunnalla esimerkiksi lämmön ja veden myynti on arvonlisäverotuksen piirissä. Arvonlisäverovelvollisuus tulisi selvittää palvelun toteutusvaiheessa.

Lomituksen ja lisätyön kustannukset tulisi pitää erillään. Nykyisellään kaikki pienetkin henkilöstöasiat on suunniteltava kunnassa käytössä olevaan henkilöstöhallinto-ohjelmaan. Lisääntynyt tapahtumien kirjaaminen ohjelmiin voisi jossain määrin lisätä hallinnon työmäärää, mutta koska kyse on samoista ihmisistä ei se sinällään toisi merkittävää lisätyömäärää. Ajatus, että työntekijälle tehtäisiin ohjelmistoon aina uusi palvelussuhde lisätöitä varten, vaikuttaisi olevan ainoa järkevä vaihtoehto, jotta kustannukset saadaan jaettua helposti työtehtävien välillä. Kustannustenjako onnistuu myös samaan palvelussuhteeseen tarvittaessa. Selkeän rajanvedon vuoksi olisi kuitenkin viisainta luoda uusi palvelussuhde lisätöitä varten. Lomituksen ja lisätöiden kustannukset tulisi kuitenkin pitää erillään, niin hallinnollisesti kuin taloudellisesti. Kustannustenjako ei muodostu ongelmaksi, kunhan vain muistaa laittaa oikeat kustannuspaikat.

Työntekijän osalta lisätyönteko vakuutettaisiin todennäköisesti kunnan muun henkilöstön tapaturmavakuutuksen piiristä. Vakuutuksen hinta määräytyy palkkasumman mukaan. Vakuutusyhtiön kanssa

tulisi neuvotella vakuutuksen hinnasta, sillä maataloilla tehty työ katsotaan yleisesti tapaturma-alttiimmaksi, kuin toimist työ. Kunnan ollessa vakuutusyhtiölle suuri asiakas, ei vakuutuskustannuksista tulisi merkittävä osa lisätyöncustannuksia. On muistettava, että jos työntekijä työllistää itse itsensä tai työllistyy lisätöihin muilla keinoilla, voi kunta joutua kuitenkin kattamaan sairauslomakustannuksia. Mikäli lomittaja tekisi työtä kunnalle, ei sen riskin osalta olisi niin suurta pelkoa. Kunnan palveluksessa olevalla tapaturman sattuessa tulisi vain tarkistaa, onko työntekijä ollut lomitus töissä vai muissa töissä.

Lomituspalveluiden esimiestehtävissä olevien osalta, voisi ajatella, että työntekijä on täysiaikainen ja hänen työpanoksestaan myydään osia sinne tänne. Tässä kohtaa ehkä järkevin menettelytapa olisi, kun työntekijälle olisi tarjolla lisätöitä, tehdään palvelussuhde niitä varten, ettei lisätöitä tarvitsisi etsiä pakolla. Työ kulkisi lomituksen ohessa omana pakettinaan, kun lisätöitä ei välttämättä kokoajaisesti olisi. Työstä maksettava rahapalkka tulisi lisätyön palvelussuhteelta lomakorvauksineen niiltä osin, kun lisätöitä on tehty. Ostajan kanssa sovitun tuntimäärän mukaan, tehdään uusi palvelussuhde sovitulle kustannuspaikalle, jonka kautta asioiden jatkokäsittely laskujenkirjauksineen sujuu mahdollisimman mutkattomasti.

7.1.1 Laskutus ja sopiminen

Palvelun toteutusta miettiessä tulisi kartoittaa, ostaisivatko yrittäjät palvelua jatkuvasti vai satunnaisesti tarpeeseen. Tämä vaikuttaisi sopimusmuotoonkin varmasti. Tässä palvelussa ostaminen todennäköisesti olisi niin harvakseltaan tapahtuvaa, että kunnan ja työnostajan välinen sopimus tulisi olla kirjallinen sopimus, josta selviää sovittu tuntimäärä ja muut tarvittavat kohdat niin, ettei epäselvissä tilanteissa jäädä puheiden varaan. Kunnan aikaisemmin työllisyydenhoidon yhteydessä myymistä tunneista ei tehty kirjallista sopimusta. Apua tarvitseva henkilö soitti kuntaan ja kertoi tarvitsevansa työntekijää. Mikäli kunta alkaisi toteuttamaan lomituksen sivussa lisätyöllistämispalvelua, olisi kuitenkin järkevää tehdä kirjallinen sopimus kutakin työn ostotapahtumaa varten. Työn tilaaminen voitaisiin sopia puhelimitse tai tekstiviestillä ja työn suorittaja voisi viedä sopimuspaperin mukanaan tilalle, jossa siihen otettaisiin allekirjoitus. Sopimuksen sisältö pitäisi olla mahdollisimman yksinkertainen. Työpäivämäärä, tunnrit ja hinnoittelu olisi tärkeää olla esillä. Asioista on joka tapauksessa hyvä sopia paperilla, mikäli kunta joutuisi perimään saataviaan. Laskujen maksamatta jättö estäisi yrittäjältä jatkossa palvelun saannin.

Työntekijän mukanaan viemän sopimuksen lisäksi työntekijä ottaisi työselosteeseen allekirjoituksen töiden päätteeksi. Työselosteen perusteella laskutus tapahtuisi toteutuneiden tuntien mukaan. Työselosteeseen voisi kirjata, mikäli työssä onkin kulunut vähemmän tai enemmän aikaa. Työseloste suojelisi myös työn ostajaa, mikäli työntekijä tekisikin tahallisesti vähemmän tunteja. Toisaalta työajan väärinkäyttö olisi tällaisessa työssä niin merkittävä asia, että se saattaisi kyseisen tekijän osalta pilata työntekijän maineen, eikä kukaan haluaisi ostaa kyseisen työntekijän työpanosta jatkossa. Yrittäjän laskuttaminen tapahtuisi samoja väyliä hyödyntäen, kuin varsinaisen lomituksenkin puolella. Laskujen hyväksyntä ohjelmaan on mahdollista syöttää Excel pohjainen lasku, jonka tilitoimisto lähettää asiakkaalle. Laskutuksen osalta toiminta mukailisi siis jo olemassa olevaa toimintaa.

7.1.2 Lisätyön tuomat mahdollisuudet

Mahdollisuus tehdä enemmän töitä voisi parantaa maatalouslomittajan taloudellista tilannetta merkittävästi. Ensisijaisena motivaattorina lisätyöntekemiseen voisi olla lisäänsainta mahdollisuus, mutta pitemmällä aikavälillä oman ammattitaidon laaja-alaisempi hyödyntäminen ja mahdollisuus vaikuttaa omaan työn tekoon voisi olla merkittävässä asemassa. Lomitustyö on luonteeltaan jokseenkin kutsumustyötä ja lisätyön kautta tehty muu työ toisi työntekijälle tunnetta mahdollisuudesta tehdä enemmänkin maatilojen hyväksi. Lisätyön määrä loppujen lopuksi toimisi osaltaan mittarina siitä, miten työntekijä on työstään muutenkin suoriutunut. Se, että joku, haluaisi ostaa lisää työpanosta, osoittaisi luottamusta maatalousyrittäjien puolelta työntekijää kohti. Toisaalta esimerkiksi hankalassa taloudellisessa tilanteessa olevan työntekijän ei tarvitsisi etsiä muualta lisätuloja. Työntekijän työn mielekkyyden ja taloudellisuuden ylläpitäminen vaikuttaisi ammattitaidon pysyvyyteen myös lomituspalveluiden ylläpitämisen kannalta jatkossa. Pielisen Karjalan alueella lomittajat ja yrittäjät luovat elinvoimaa ja verotuloja alueelle, joten aihealue on kokonaisuudessa merkittävä.

Maatilojen työtehtävät eivät rajoitu pelkästään eläintenhoitoon. Nykyaikana tiloilla on hoidettavanaan suuri määrä työtehtäviä, joihin varmasti saisi apua myös lomittajilta. Esimerkiksi peltotöiden tekeminen ja koneiden korjaaminen ovat sellaisia, joita moni kokenut lomittaja osaisi tehdä, kunhan siihen tarjottaisiin vain mahdollisuus. Lomittajien koulutustausta on lähtökohtaisesti melko monialainen. Aikaisemmin hankitun ammatin tai taidon hyödyntäminen voisi korottaa työntekijän itseluottamusta. Lisätyön järjestyminen varsinaisen lomituksen ulkopuolelta loisi ihan uusia ulottuvuuksia. Lomittajissa on paljon taitavia tekijöitä, vaikka ihan korjaustöihin asti. Lisätyö voisi osaltaan myös avartaa näkemystä siinä määrin, että työn tekeminen synnyttäisi tekijälle ihan uuden ammatinkin. Työn tekeminen olisi tekijän puolelta vapaaehtoista, joten omaa työssä jaksamiseen voisi vaikuttaa. Lisätöitä voisi tehdä esimerkiksi omien halujen mukaan, vaikka joka toinen viikko. Lomituspalvelujen alkuaikoina lomittajat tekivätkin tiloilla kaikkea lasten hoidosta leipomiseen. Tiloilla tehtävän työn suhteen myös yhdessä tekemisen mahdollisuus voisi lisätä työn mielekkyyttä. Nykyisellään lomittajat ovat monesti tiloilla yksin.

Mikäli lomittajille tarjottaisiin mahdollisuus tehdä lisätyötä, kannattaisi sitä ainakin kokeilla. Tilanne voisi parhaimmillaan olla sellainen, että lopulta saisi valita mitä töitä tekee. Lomittajathan ovat lähtökohtaisesti tekeviä ihmisiä, joilla on osaaminen ei rajoitu pelkästään karjanhoitoon. Erilaiset pikkuhommat varsinaisen lomitustyön lisäksi tai ihan omana hommanaan toisivat monellekin varmasti kaivattua vaihtelua, vaikkapa lypsytyöhön. Toisaalta tilan muihin töihin osallistuminen voisi avartaa lomittajan näkemystä maatalousyrittämisestä ja oman ammattinsa tärkeydestä. Kunnan kautta järjestyneellä lisätyöllä voisi kokeilla turvallisesti muidenkin töiden tekemistä, eikä tarvitsisi perustaa omaa yritystä sitä varten. Yrittäjien sairausloman lomituksessa yrittäjien muut työt jäävätkin vähemmälle huomioille, joten sinne palvelua voisi myös hyödyntää.

Tämän tyyppisessä kunnan järjestämässä palvelussa on otettava huomioon se, että kaikilla olisi tasvertaiset mahdollisuudet hyödyntää palvelua. Palvelu pitäisi järjestää niin, että se tavoittaa koko lomitusalueen eli toimintaa pitäisi järjestää koko paikallisyksikön alueella. Etuina paikallisesti olisi kuitenkin se, että saataisiin pidettyä lomittajat asuttamassa aluetta sekä poistettaisiin kenties taloudellista pakotetta pois muuttamiselle. Kunnan ja lomitusalueen kannalta palvelun järjestäminen kokonaisuudessaan voisi tukea alueen elinvoimaisuutta sekä tuoda jonkin verran lisää tuloja verotuloina. Lomitusalueella yleensäkin maa- ja metsätalouden merkitys on valtava. Ajatus siitä, että olisi paikka, josta maatilat, yrittäjät ja ehkä muutkin työntekijää tarvitsevat saisivat työntekijäapua, olisi ainakin maataloilta tarpeellinen. Kilpailun näkökulmasta katsottuna palvelu voisi olla myös paikallisille palveluntuottajayrittäjille enemmänkin mahdollisuus kuin uhka. Palveluidentuottajat voisivat ostaa tarvittaessa avuksi tekijän tai voisivat helpottaa omaa työmääräänsä.

Mikäli toimintamallin luominen onnistuisi, sen markkinoinnissa tulisi hyödyntää kaikkia mahdollisia käytettävissä olevia kanavia, kun asia selvitetty kunnolla. Tällaisen palvelun perustaminen pienessä maaseutukunnassa olisi jo sinällään kunnianosoitus alueen yritystoiminnalle, joka on maa- ja metsätalousvoittoista. Se osoittaisi, että palveluita yritetään myös julkisella sektorilla mahdollisuuksien mukaan edesauttaa ja yritysten toiminta huomioidaan. Pilotointi pienen kunnan toimialueella olisi kätevää ja kunta saisi varmasti julkisuutta sen myötä. Julkisuuden myötä myös muut kunnat voisivat kokeilla ja kenties parantaa toimintamallia omien pilottien kautta.

Kunnan sisäisissä töissä on jatkuvasti pulaa tekijöistä esimerkiksi siivouspuolella. Sijaisten saaminen lyhyellä varoitusajalla on ongelmallista. Teknisen toimen töistä voisi ajatella esimerkiksi lomitöitä tai vastaavia sesonkitöitä, joihin maatalouslomittajat tekevinä ihmisinä olisivat melko varmasti sopivia tekijöitä. Organisaatiolta kunnan sisäiset työt vaatisivat erityisen hyviä toimintavalmiuksia, jos lomittajien työpanosta, heidän niin halutessaan, kunnan sisäisiin töihin alettaisiin hyödyntämään. Jonkun olisi oltava tilanteen tasalla, ketkä haluavat tehdä ja kuka on milloinkin käytettävissä.

7.2 Lomittajat

7.2.1 Ajatuksia toimintamallista

Palvelun toteuttaminen paikallisyksikön kautta olisi järkevää, kun lomituspalvelutkin tulevat sieltä. Vaikka työntekijä kokisi työaikansa olevan melko pieni, voi täysiaikaiseksi ryhtyminen arveluttaa. Lisätyön tekeminen omien voimavarojen ja ajan niin salliessa, toisi mahdollisuuden hankkia lisätuloa. Lisätyötä voisi tehdä, vaikka muutaman tunnin vapaapäivänään, mikäli haluaisi. Tärkeintä lisätyömahdollisuudessa olisi työntekijän vapaaehtoisuudesta lähtevä työllistäminen. Tiloilla tuskin on yhtään päivää, ettei sieltä jotain tekemistä löytyisi. Myös ajatus, että muutkin palvelun tuottajat voisivat ostaa lomittajien työpanosta, ei ole ollenkaan huono, kun lomittajat ajelevat maaseudulla päivittäin.

On kuitenkin huomioitava, että lomittajan ammatti on luonteeltaan keho rasittavaa ja työntekijän työkuunto voi olla niin huono, ettei pystyisi sen takia tekemään lisätöitä. Pitkän työuran tehneellä

työntekijällä voikin olla jo jäähdyttelyvaihe menossa. Oma elämäntilanne voi olla sellainen, ettei toisten ihmisten tekemättömät työt kiinnosta, kun on omiakin tekemättömiä töitä. Joillekin työntekijöille osa-aikainen työ riittää ja taloudellinen tilanne voi olla sellainen, ettei lisäansioille ole tarvetta. Ne tekijät, jotka haluaisivat tehdä ja kykenisivät oman vointinsa puolesta tekemään, voisivat hyötyä lisätyöpalvelun tuomasta mahdollisuudesta saada työstään enemmän rahallista korvausta. Osa-aikaisuus ei lomittajan työssä kokonaisvaltaisesti määritä sitä, miten suurilla ja työllistävillä tiloilla lomittaja työskentelee. Lomittajan työskentely-ympäristöön vaikuttaa pääasiassa heidän oma ammattitaito.

7.2.2 Palvelun järkevyys, edut, haasteet, uhkat ja riskit

Lisätyömahdollisuus olisi kaikille osapuolille, niin työntekijälle, kuin maatalousyrityksillekin hyvä asia. Lomittajien osaaminen riittäisi moneenkin työkohteeseen. Työntekijän olisi tietysti itse omien kykujensä mukaan, otettava vastaan sellaista työtä, mitä voisi tehdä. Olisi tietysti olemassa riski, että osaamaton henkilö lähtisi, vaikka konetöihin ja aiheuttaisikin toiminnallaan suuret vahingot. Toisaalta, esimerkiksi aidanalusten niitot ja tuotantorakennuksen siivous, ovat työvaihe, jonka kuka tahansa pystyy pienellä ohjeistuksella tekemään. Pääasiassa suurin etu olisi, että jos tiloilla on jokin työtehtävä, jota yrittäjä ei yksin saa tehtyä, voisi siihen ostaa työpanosta helposti. Lomittajat asuttavat pääasiassa maaseutua ja heillä itselläänkin on monesti kotieläimiä, esimerkiksi hevosia. Pienet hevosilat ja muutkin lomituspalveluiden ulkopuolelle jäävät tilat voisivat mahdollisesti tätä kautta saada apua vaikkapa harraste-eläinten hoitoon.

Lomitustyössä lomittaja jättää aina oman jälkensä tiloille, joissa työskentelee. Haasteena voisi olla, että maatalousyrittäjät valikoisivat, kenet haluaisivat tekemään töitä tilalleen. Lopulta tekijän oma työnjälki ja työmotivaatio voisi ratkaista työllistymisen lisätöihin jatkossa. Positiiviset kokemukset tällaisesta toiminnasta määrittäisivät jatkossa palvelun menestymisen. Työntekijöiden olisi oltava sellaisia, ettei työt jää tekemättä. Työntekijän tulisi olla oma-aloitteisia ja pystyä työskentelemään itsenäisesti ilman palvelunostajan jatkuvaa valvontaa, mikäli työtehtävä olisi yksin hoidettava. Yhtenä palvelun suurimpana haasteena olisi saatavuus. Mikäli tarvitsijoita olisi, tulisi olla siihen sopiva määrä tarjontaa. Toimintamallin toteutuksessa palvelun helppous tulisi huomioida. Hyvin toimivana matalan kynnyksen palveluna kysyntää voisi olla paljonkin. Etukäteen palvelun kysynnän määrää on melko hankala arvioida, mutta haastatellut lomittajat uskovat, että idean pohjalta hyvin toteutettuna lisätyöpalvelu voisi tuoda hyötyjä niin tiloille kuin lomittajillekin. Pohtiessa toimintamalliin sisältyviä uhkia ja riskejä lomittajien kannalta, nousee päällimmäiseksi se, että lomittaja tekisi lisätöitä liikaa ja väsyisi.

Monellekin itsenäistä työtä eläinten parissa tehneelle voisi olla hankalaa lähteä tekemään esimerkiksi kotitaloustöitä. Työkohteita tiloilla varmasti löytyisi jokaisen omien mieltymysten mukaan valittavaksi. Työtehtävien kirjo olisi mahdollisesti niin laaja, että voikin tuntua hankalalta eritellä niitä. Pienimuotoinen rakentaminen ja siivoustyöt, voisi olla yleisimpiä töitä, joita tiloilla olisi tehtävänä. Lomittajien haastattelujen yhteydessä ei noussut esille paljoakaan työtehtäviä, joita he eivät haluaisi

tehdä. Joillakin esimerkiksi pölyherkkyys voi pois sulkea joitakin töitä. Sesonkiaikana yksityistalouden puolella töitä varmasti riittäisi.

7.3 Maatalousyrittäjät

7.3.1 Ajatukset toimintamallista

Kaikkien maatalouden parissa toimivien ihmisten tiedossa oleva fakta on, ettei tilatasolla tehtävä työ rajoitu pelkästään välttämättömiin kotieläinten hoitotöihin. Yrittäjän sairastuessa tai tapaturman seurauksena, voi asioiden hoito ja tekemättömät työt voivat kasaantua tulevaisuudessa hankalasti selvitettäviksi esteiksi, jopa tilan toiminnan kannalta. Lomittajien hyödyntäminen maatilojen satunnaiseen työvoimantarpeeseen vaikuttaisi olevan ratkaisuna juuri sitä, mitä maatalousyrietykset kaipaivat. Yrittäjälle voi olla suuri kynnys lähteä palkkaamaan ja etsimään ulkopuolista työvoimaa. Sopivan työvoiman löytyminen ja työntekijän perehdyttäminen töihin, joita maatalouslomittaja osaisi työkokemuksensa puolesta hoitaa, voi tuntua monimutkaiselta.

Lomittajat työskentelevät maatiloilla jo valmiiksi. Yksittäisen maatilan toiminta ja yrittäjät voivat olla hyvinkin tuttuja ja heidän välinen yhteistyö on voinut jatkua useita vuosia. Lomittajan tehdessä varsinaista lomitustystä tilalle, olisi yrittäjän äärimmäisen helppo osoittaa lisätyötehtäviä, mikäli niitä olisi. Tiloilla tekijää vailla olevia työtehtäviä on melko paljon. Yrittäjien henkilökohtainen jaksaminen voi olla koetuksella ja tekemättömien töiden lista pitenee ajan myötä. Lomittajien kaksiosainen työpäivä antaa kuitenkin mahdollisuuksia tehdä ylimääräistä työtä, mikäli elämäntilanne ja oma ajankäyttö sen sallii. Mikäli palvelun toiminta-ajatukseen sopivia tekijöitä lomittajien joukosta löytyisi, kannattaisi toteuttamista kokeilla, mikäli se vain on mahdollista.

7.3.2 Palvelun järkevyys, edut, haasteet ja sopiva hintataso

Tiloille palvelu olisi suhteessa edullista, vaikka tuntihinta olisikin korkeahko, koska työpanosta voitaisiin ostaa muutama tunti kerrallaan. Suhteutettuna omaan ajankäyttöön, olisivat palvelun kautta hankitut tunnit kohtuullisen edullisia. Loppukäyttäjälle tulisi vain vähennyskelpoinen lasku. Työntekijän palkkaamiseen sisältyvät toimenpiteet voivat olla ulkopuolisesta avusta huolimatta sellaisia, joihin maatalousyrittäjän työpanosta ajankäytöllisesti katsottuna tarvitaan.

Maatalousyrittäjän kannalta suurimpana etuna olisi kertyneiden työtehtävien purkaminen ulkopuolisen työvoiman avulla. Yrittäjän oman ajankäytön hallinta ja oman jaksamisen kannalta työlistalla olevien työtehtävien, vähentämisellä voisi olla yrittäjien henkiseen hyvinvointiin vaikutusta. Työuupumuksesta kärsivälle yrittäjälle tuotettu matalan kynnyksen palvelu voisi estää tilanteen luisumisen tilan toiminnan kannalta uhkaavaan syökykierteeseen. Nykyaikana paljon puhuttu maatalousyrittäjien uupuminen on todellinen ongelma, joten sellaisessa tilanteessa olevalle ihmiselle palvelun kautta ostetut tunnit voisivat olla ennaltaehkäisevä toimenpide oman jaksamisen ylläpitämiseen. Aineettomat hyödyt olisivat osa etuja, joita palvelun myötä tulisi. Saattaisi olla, että keskusteleminen työn lomassa voisi auttaa purkamaan myös henkistä kuormaa ja näin parantaa yrittäjien jaksamista.

Yrittäjiin kohdistuvat paineet ovat viime vuosina näkyneet väsymisenä. Palvelun markkinointi tulisi järjestää niin, että se tavoittaa sitä tarvitsevat tilat ja toimisi matalan kynnyksen palveluna sitä tarvitseville. Ajatuksena se, että maatalousyrittäjä voisi käytännössä käydä sormella osoittamassa työtehtävät ja ne hoidettaisiin, olisi ainakin työuupumuksesta kärsivän viljelijän kohdalla ratkaiseva tekijä, jos pohditaan sen hankkimisen helppouden etuja.

Saatavuuden ylläpitämisellä olisi palvelun menestymisen kannalta yksi vaikuttavimmista tekijöistä. Tiloilla lisätöitä tekevien työntekijöiden luotettavuus siinä mielessä, että sovitut asiat hoituvat, olisi isossa roolissa. On myös huomioitava palvelun hinnoittelu. Liian kallis tuntihinta voisi osalta vaikuttaa kiinnostukseen mahdollisten käyttäjien joukossa. On kuitenkin huomioitava, että pakko ei olisi ostaa, kuin muutama tunti kerrallaan. Kokonaishinta pysyisi kohtuullisissa rajoissa tuntimäärien ollessa pieniä. Tietysti yksilötasolla mietittynä myös lisätöitä tekevän lomittajan tunnettuus voisi olla vaikuttaa pohtiessa asiaa työntekijän työllistymisen näkökulmasta.

Palvelun toteutuksen osalta, sen vaatima työmäärä yrittäjän sitä hankkiessa ja sitä tuottavan toimijan puolesta, pitäisi olla mahdollisimman yksinkertaisesti toteutettu. Vaikeaksi tehty prosessi kuormittaisi myös toimistohenkilökuntaa, jolloin hankalasti toteutettu toimintamalli vaikuttaisi palvelun ylläpitoon. Lomittajien näkökulmasta ajateltuna; heidän oma työmotivaatio ja työnjälki markkinoisi yksittäistä työntekijää, jolloin lisätöihin soveltumattomat työntekijät karsiutuisivat pois automaattisesti.

7.3.3 Palvelun mahdollinen kysyntä

Ajateltuna maatilojen työvoimatarpeita kokonaisuudessaan, ei tilakoolla palvelun käyttäjiin olisi paljoakaan vaikutusta. Keskikokoisilla tiloilla varmasti käyttöä olisi eniten. Suuren kokoluokan tiloilla, joissa on palkattua työvoimaa jo ennestään, ei ulkopuolisen lisätyövoiman tarve ole välttämättä niin suuri. Jotkut työt sellaisillakin tiloilla, joissa jo ennestään palkattua työvoimaa on, voisivat tarvita lisää tekijöitä satunnaisesti. Isoilla tiloilla pelkkä eläintenhoitotyö voikin olla niin työllistävää, että tekemätöntä työtä jää, vaikka tilalla olisikin palkattu työntekijä. Pienien ja keskikokoisten maatilojen taloudelle tilatyöntekijän palkkaaminen voi olla liian suuri kustannus, satunnainen ostopalveluna hankittu ulkopuolinen työapu ei.

Moni yrittäjä ylläpitää maatalousyrittystä yksin. Muutamaksi tunniksi hankittu apu tilalle helpottaisi yksinään toimivien maatalousyrittäjien työtaakkaa. Kahdestaan tehdessä työt saisi nopeammin tehtyä ja mukana olisi tietysti myös sosiaalinen elementti. Varaamalla työvoimaa tiettyyn työvaiheeseen, tietylle päivämäärälle ja kellonajalle, varmistaisi työtehtävien hoidetuksi tulemisen. Elämäntilanne yrittäjäpariskuntien maatalousyrityksissä voi hankaloittaa yhdessä tekemistä. Mikäli yrittäjäperheessä on pieniä lapsia, on yhdessä tekeminen hankalaa. Pitkät välimatkat ja maatilan työrytmi voi hankaloittaa esimerkiksi lasten hoidon järjestymistä järkevästi.

On järkevää miettiä etukäteen olemassa olevat riskit. Työvoiman palkkaaminen voi sisältää sinällään riskejä. Näitä riskejä hallitaan vakuutuksilla, työhön perehdyttämisellä ja vastaavilla toimenpiteillä.

Palveluntuottajan kautta hankittu työvoiman osalta tulee olla varmistunut, että työvoima on vakuutettu tapaturmien varalta ja palveluidentuottajalla on vastuuvakuutukset kunnossa. Ajateltuna lomituksen oheen liitettynä palveluna tuotetun työntekijäpalvelun etuina olisivat työntekijät, jotka ovat tottuneita työskentelemään maatiloilla ja tietävät paljon esimerkiksi työturvallisuuden ylläpitämisestä. Uhkana palvelun toteutumiselle voisi olla, ettei palvelulle olisikaan kysyntää. Toisaalta suuren organisaation, kuten kunnan kautta palveluntoteutuskokeilu ei oikeastaan vaatisi paljoakaan työtä.

7.3.4 Teetettävät työt

Maatiloilla tekemätöntä työtä on koko ajan, olipa kyse sesonkitöistä tai siisteyden ylläpidosta ja toiminnan ylläpitämisestä yleensäkin. Pienienkin asioiden tekemättä jättäminen voi pitkällä aikavälillä olla merkittävässä asemassa yrittäjän hyvinvoinnin ja jaksamisen suhteen. Jos yrittäjä joutuu oman työajankäytön vuoksi jättämään pienet korjaustyöt ja ympäristön ylläpitämisen vähäiseksi, voi aikaisemmin pienellä työpanoksella olleista ”pikku hommista” kertyä jatkossa jopa tilan toimintaan vaikuttava taakka.

Maatalousyrityksen tuotantosuunta ja tuotantotapa vaikuttaa sesonkitöiden limittymiseen. Vaikkapa emolehmätiloilla voi laidunalueiden aitauksien ylläpitäminen ja tekeminen olla paljon työpanosta vaativa työkohde. Aitauksien tekeminen ajoittuu kevättöiden oheen, joten siihen monellakin olisi varmasti tarvetta ulkopuoliselle työvoima-avulle. Miettiessä mahdollisia työkohteita, joihin lomittajien lisätyöpalvelua voitaisiin hyödyntää, on todella laaja.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kunnat tuottavat ja järjestävät niitä palveluita, jotka laki on määrännyt ne tuottamaan. Nämä velvoitteet ovatkin yleensä sellaisia, joissa kunta toimii niin sanotussa monopoliasemassa, jolloin kilpailua ei juurikaan ole. Toisaalta, kunnilta on viety paljon tuotettavia palveluita pois vapaiden markkinoiden suuntaan, jossa palveluiden tuottaminen voi olla tehokkaampaa tai palveluiden tuottamisessa irrottaudutaan pois kuntalain kieltämästä palveluntuotannosta kilpailutilanteessa markkinoilla. Esimerkkinä sotepalveluiden uudistukset, joissa kunnat ovat tuottaneet palveluita yksityiselle sektorille muun muassa kunnallisena työterveyshuoltona. Työterveyshuollon palvelut on yhtiöitettävä vuoden 2019 alusta lähtien.

Tässä opinnäytetyössä tehdyssä tutkimuksessa oli tarkoitus pohtia osa-aikaisten maatalouslomittajien lisätyömahdollisuuksia. Näkökulmaksi valittu kunnan kautta toteutettu palvelu osoittautui käytännön toteutuksen suhteen mahdolliseksi. Kunta siis pystyisi myymään työntekijän työpanosta kustannustehokkaasti, koska sillä on organisaationa siihen valmiudet olemassa ja prosessina täysin mahdollinen ja lopulta hyvinkin yksinkertainen. Käytössä olevien ohjelmien ominaisuudet antavat mahdollisuuden tarkkaan kustannusten erittelyyn. Kuntien palvelujen järjestämisvelvoitteet ovat ne, jotka niille on lain nojalla säädetty. Palveluiden tuottaminen lakiin perustumattomien velvoitteiden ulkopuolelta voi olla haastavaa. Toisaalta maaseutukunnilla lisäpalveluiden liittäminen varsinaiseen toimintaan voisi olla järkevintä, koska toiminnan mittakaava ja palvelujen tarpeet ovat melko pieniä, joten yksityisien palveluntuottajien ei ehkä kannataisi kyseisiä palveluita ryhtyä tuottamaan.

Kuntien toiminta voi vaikuttaa sivusta katsottuna melko jäykältä. Opinnäytetyössä tehty tutkimus osoittaa, että näin ei välttämättä ole. Kunnassa työskentelevät henkilöt olisivat hyvinkin halukkaita tekemään muutoksia, mutta kokevat yhteiskunnan normit osaltaan palveluiden kehittämistä estävänä tekijänä. Kunnallisen viranhaltijan näkökulmasta voi olla hankalaa vastata yksinkertaiseenkaan kysymykseen, kun ei välttämättä ole tietoa aihealueesta tai siihen vastaaminen kunnan edustajana vaatisi selvitystyötä. Muutoksia tehtäessä yleensäkin tulisi huomioida myös paikalliset tarpeet. Lainsäätäjien ja valtakunnallisella tasolla asioihin vaikuttavien toimijoiden parissa se on helppo sivuuttaa, koska asiat voivat olla niin etäisiä.

Maatalouslomittajan työskentelypaikka on maatalousyritys. Lomittajat siis työskentelevät jo siellä, missä lisätyöpanosta voitaisiin hyödyntää. Työympäristöt ovat tuttuja sekä tilan yrittäjät ja lomittaja voivat tuntea toisensa pitkältikin aikaväliltä. Lisätyömahdollisuuden liittäminen lomituksen sivutuotteeksi olisi siis oma pakettinsa, jonka hyödyntäminen olisi äärimmäisen helppoa. Se, että olisiko palvelulle kysyntää laajemmassa mittakaavassa, on etukäteen hankala arvioida. Yksityisen puolen palveluntuottajien näkökulmasta asiaa pohtiessa voisi muutaman tunnin työpanoksen tuottaminen maataloille olla kannattamatonta, ajateltaessa esimerkiksi tilojen etäisyyksiä, kun työtä kokonaisuudessaan saisi olla täydet päivät. Maatalousyrittäjien kohdalla lomitukseen liitettyinä palveluna lisätöiden sijoittaminen lomituksien yhteyteen olisi yksinkertaisesti saavutettava palvelu.

Tiloilla olevien työtehtävien ja lisätöitä vailla olevien työntekijöiden väliltä puuttuu yhdistävä tekijä. Se on eräänlainen kohtaanto ongelma. Tiloilla olisi töitä, jotka mahdollisesti tarvitsisivat ulkopuolista työvoimaa ja lomittajissa on osa-aikaisella työ sopimuksella työskenteleviä työntekijöitä, jotka omien mahdollisuuksien rajoissa voisivat tehdä näitä töitä. Lisätyömahdollisuuden etuna lomitustoiminnan kautta järjestettynä olisi vähäisten työvoimatarpeiden täyttäminen ja helppous kokonaisuudessaan. Maatilojen työvoimatarpeeseen on kevään 2018 aikana ottanut kantaa myös Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto, luomalla verkkoon palvelun työntekijän ja työnantajan yhteensaattamiseksi. Palvelu auttaa varmasti yrittäjiä saamaan työvoimaa, mutta ei välttämättä ratkaise muutamia tunteja työpanosta vaativien työtehtävien hoitoa.

Maatalouslomittajien kannalta saman työnantajan toteuttama lisätyömahdollisuus olisi paras mahdollinen vaihtoehto. Ulkopuolisen työnantajan kautta hankitut lisätunnit pitäisi verotuksessa hoitaa sivutuloverokortilla, joka pienentäisi työnteke misestä saatavaa taloudellista hyötyä. Työnjohdolla olisi koko ajan tieto, kuinka paljon lisätöihin käytetään aikaa ja niiden määrään voitaisiin vaikuttaa, ettei työntekijä kuluttaisi itseään tekemällä liikaa ulkopuolista työtä. Edellä mainittu yhden työnantajan kautta hoidettu työllistyminen varsinaiseen lomitukseen ja lisätöihin olisi siis riskien hallinnan kannaltakin merkittävä asia. Työskenteleminen olisi varmasti myös vakuutuksien puolesta turvattua.

Tutkimukseen haastateltujen lomittajien puolelta ajatus mahdollisuudesta omien resurssien mukaan tehtävästä lisätyöstä herätti käytännössä vain positiivisia ajatuksia. Oma työ kunto ja jaksaminen voi joidenkin kohdalla estää lisätöiden tekemisen ja tuntua huonolta idealta. On muistettava, että jotkin osa-aikaiset työntekijät kokevat työstä saatavan korvauksen sopivaksi omaan elämäntilanteeseensa. Ehkä lisätyömahdollisuuden tarjoaminen muihin töihin voisi muuttaa yksilön mielipidettä omasta työstään ja tuoda uusia näkökulmia työn tekemiselle yleensäkin.

Opinnäytetyöhön kerätyn aineiston koontimenetelmänä käytetty teemahaastattelu oli erittäin sopiva keino hakea tietopohjaa selvitettävään aihealueeseen. Saadun aineiston kattavuuden riittävyttä voisi perustella sillä, että tutkimuksen aikana saadut vastaukset alkoivat toistua, kun haastattelut etenivät. Haastattelut vahvistivat käsitystä siitä, että maatilojen tekemättömien töiden lista on pitkä ja niiden töiden vähentäminen vaikkapa maatalouslomittajien työpanosta hyödyntämällä, olisi yrityksen toiminnan ja ajanhallinnan kannalta kokeilemisen arvoinen ajatus. Tärkeimpänä seurauksena yrittäjä voisi vapauttaa omaa työaikaansa muihin yrityksen asioiden hoitoon ja ennen kaikkea voisi saada lisää vapaa-aikaa ja näin ollen parantaa omaa elämänlaatuaan. Tiloilla yhdessä tehty työ voisi tuoda mukanaan aineettomia hyötyjä yrittäjien jaksamiseen. Keskustelu työn lomassa toimisi siis kenties omanlaisenaan terapiana.

Maatalousyrityksiin kohdentuvat taloudelliset ja henkiset paineet koettelevat yrittäjien jaksamista. Henkilökohtainen tilanne elämässä ja esimerkiksi lastenhoidon järjestäminen voivat kuluttaa voimavaroja vaikuttaen yrityksen toiminnan hallintaan. Toisaalta yrityksen toimintaan kuluva aika voi vaikuttaa vaikkapa sosiaalisten suhteiden ylläpitoon. Työuupumuksen tai masennuksen keskellä oleva ihminen kaipaa helposti tavoitettavaa apua ja lomituksen ohessa toteutettuna se voisi olla helpoiten tavoitettavaa matalan kynnyksen palvelua.

8.1 Toimintamallin esteet

Selvittääkseni toiminta-ajatuksen mahdollisia esteitä lähestyin sähköpostitse Kuntaliittoa, Kuntatyönantajia ja Maatalousyrittäjien eläkelaitosta. Viestissä esittelin ideaa osa-aikaisten lomittajien lisätyövaran mahdollisesta hyödyntämisestä varsinaisen lomituksen ulkopuolisiin töihin. Varsinaisia haastatteluja tehtäessä eräs haastateltava totesi, että aihe saattaa olla aika vieras esimerkiksi Kuntaliiton ja Kuntatyönantajien edustajille. Kuntaliiton edustaja ei osannut ottaa kantaa kysymykseeni, joten varmuutta sitä kautta tullut, ei puolesta, eikä vastaan. Kuntatyönantajien edustajan kanssa käyty puhelinkeskustelu ei antanut varsinaisesti vastausta asian laillisuuteen. Lähinnä Kuntatyönantajien edustajan kanssa käydystä keskustelusta jäi mieleen, että kuntien toimintaan ei kuulu työntekijöiden työpanoksen myyminen. Kunta ei siis ole välttämättä esteellinen myymään, mutta niin sanottu työntekijän vuokraaminen ei sovi välttämättä toimintaan. Kuntatyönantajien edustajan mielipide saattoikin olla hänen henkilökohtainen, joten sen perusteella johtopäätösten teko lienee tässä vaiheessa turhaa. Melasta asiaa tiedusteltaessa sain vastaukseksi, että tällaisen toiminnan kokeilulle ei ole estettä ja paikallisyksikkö voi halutessaan tehdä kokeiluja.

Kunnan tuottaessa sille varsinaisesti kuulumattomia palveluita on, oltava perillä siitä, toimiiko kunta kilpailutilanteessa markkinoilla. Kunnilla siis on palvelut, jotka niille on lain nojalla säädetty järjestettäviksi. Lainmääraamien tehtävien ulkopuolelta tuleva toiminta voi johtaa kilpailutilanteessa toimimiseen. Mikäli kunta toimii kilpailutilanteessa, palvelut on yhtiötettävä. Yhtiöittämisvelvoitteeseen on kuitenkin olemassa poikkeuksia. Kunnan ei tarvitse yhtiöittää palveluntuotantoaan, mikäli toiminnan katsotaan olevan vähäistä. Se, kuka katsoo ja mihin toiminnan laajuutta verrataan, ei kuntalaki kerro. Mikäli lomittajien työpanosta alettaisiin hyödyntää lomituksen ulkopuolisiin töihin, olisi ennen palveluiden tuottamisen aloitusta, oltava kunnan toimesta yhteydessä heidän sidosryhmiin ja varmistettava toiminnan laillisuus. Lain tulkitseminen on melko hankalaa. Laki muodostaa kokonaisuuden, jossa yhden lauseen perusteella ei pysty tekemään kovinkaan varmoja johtopäätöksiä. (Kuntalaki 2015. § 126–127.)

Maatalouslomitus on osa kunnan toimintaa ja kunnissa työntekijöitä organisaation koosta riippuen, voi olla hyvinkin paljon. Yhtenä mahdollisena ongelmakohtana osa-aikaisten lomittajien lisätyöllistämiseksi olisi se, että jos mahdollisuutta lisätyöhön sitä varten tehdyn palvelun kautta tarjottaisiin kunnan työntekijöistä vain maatalouslomittajille, asettaisi se muut kuntaan palvelussuhteessa olevat työntekijät mahdollisesti eriarvoiseen asemaan. Työsopimuslain toisen luvun 5 § sanotaan, että työnantajan tarjottava lisätyötä ensisijaisesti osa-aikaisille työntekijöille ennen uuden työvoiman palkkaamista. Mikäli työntekijän osaaminen ei yllä vaadittavalle tasolle pitää työnantajan järjestää koulutusta työtehtävään, mikäli sen järjestäminen voidaan kohtuudella työntekijän entisen osaamisen valossa järjestää. Uskoisin, ettei ainakaan henkilötasolla eriarvoisuuden tunnetta organisaation sisällä syntyisi, koska lomitustyö on muutoinkin melko irrallaan kunnan muista toiminnoista. Se, että voisiko joku muu kunnan osa-aikainen, kuin maatalouslomittaja, tehdä lisätyötä halutessaan, tulisi tehdä mahdolliseksi myös hänelle. (Työsopimuslaki 2001, luku 2, § 5)

9 PÄÄTÄNTÖ

Opinnäytetyöprosessin alkujuuret ovat keväässä 2017. Toimeksiantajan ja Pielisen Karjalan lomituksen paikallisyksikön henkilökunnan kanssa käydyt palaverit, johdattivat aiheen melko pitkäänkin jalostumisprosessiin. Omat kokemukseni kunnan ja lomituspalvelujen piirissä työskennelleenä, johtivat henkilökohtaisia ajatuksiani lisätyöntekemisen suhteen aika haastavalta tuntuvaan selvitystyöhön. Omista ennako-olettamuksista ja asenteista irti pääseminen oli vaikeinta. Keskusteluiden lomassa jalostuneelle ajatukselle, että kunta möisi lomittajien työpanosta henkilökohtainen vastaukseni oli, ettei kunta pysty millään sellaiseen taipumaan. Todellisuudessa idean kypsyminen ja ennakkoluuloista ylipääseminen alkoi avartaa omaa näkemystä ja ajattelumallia.

Ajatus työn seurauksena huonokin idea voi jalostuessaan osoittautua merkittäväksi osaksi prosessin kulkua; jostainhan sitä on aina lähdettävä liikkeelle. Oman työni lopputulosten valossa, en välttämättä edelleenkään usko, että lomituspalveluja tuottavat kunnat alkaisivat tarjoamaan mahdollisuutta ostaa heidän työntekijöiden työpanosta laajassa mittakaavassa. Aiheeseen perehtyminen on kuitenkin osoittanut, että kunnissa olevat järjestelmät saattavat toimia huonolla hyötysuhteella siihen nähden, mihin potentiaalia olisi. Edellä mainittu on seurausta siitä, että kuntien toimintaa ohjaa ja rajoittaa laki. Todellisuudessa syrjäseuduilla pienissä kunnissa, olisi järkevämpää hyödyntää jo olemassa olevia resursseja, kuin luoda uusia pieniin tarpeisiin. Lomittajat liikkuvat maaseudulla ja esimerkiksi hyvinvointipalveluita tuottavien kotiapu-yritysten suuntaan lomittajien työpanoksen hyödyntäminen voisi olla maatalousyrittäjien lisäksi mielestäni mahdollista ja järkevää.

Työn edetessä omalla kohdalla varmistui vain tunne siitä, että olen tekemässä työtä tärkeän aihealueen ympärillä. Maatalousyrittäjiin kohdistuvat paineet eivät ole ainakaan vähenemässä. Nykyisellään maatalousyrittäjissä ei ole hyödynnettävissä samanlaista työvoimaresurssia esimerkiksi sesonkitöihin, kuten ennen. Maaltamuuton seurauksena sivukylät tyhjenevät ja yhteisöllisyys osin katoaa. Maatalouden rakennemuutoksen seurauksena yrittäjien oma työajankäyttö asettaa lisäksi haasteita töiden jaksottamiseen. Maatalouden työllistävä vaikutus ulottuu yhteiskunnan kannalta mietittynä niin laajalle, että sen ylläpitämisen ja elinvoimaisuuden säilyttämisen vuoksi pienetkin panostukset yrittäjien jaksamiseen, ovat tarpeellisia.

Maatalouslomittajien työ jo peruslomituksen puolelta voi olla maatilan toiminnan jatkumisen kannalta erityisen tärkeää. Lomituksen järjestämisessä ongelmana kuitenkin yleisesti on työvoiman huono saatavuus. Tilojen työaikamitoitukset osaltaan pakottavat tekemään osa-aikaisia sopimuksia, jolloin työstä saatava palkka jää pienemmäksi. Osa-aikaisia ei voida täysiaikaistaa, kun työtä ei voida täysiaikaisesti järjestää. Kahden tilan lomituksien yhdistäminen on monesti vakiintuneiden karjanhoito kellonaikojen puitteissa mahdotonta. Se, että kunta saisi lomituksen oheistuotteena mahdollisesti lisätyötä osa-aikaisille, voisi auttaa lomittajia pysymään työssään ja osaltaan ylläpitää maaseutujen asuttuna säilymistä.

LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT

- ESKELINEN, AINI 2014. Maatalouden nykytila ja tulevaisuuden näkymät Pielisen Karjalassa 2014. Karelia-ammattikorkeakoulu. Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 2018-02-10.] Saatavissa: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/80447/Eskelinen_Aini.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- LUONNONVARAKESKUS 2017a. Alueittainen maidontuotanto[verkkojulkaisu]. Maataloustilastot. Luonnonvarakeskus. [Viitattu 2018-01-12.] Saatavissa: http://statdb.luke.fi/PXWeb/pxweb/fi/LUKE/LUKE__02%20Maatalous__04%20Tuotanto__04%20Alueittainen%20maidontuotanto/03_Maidontuotanto_kunta_v.px/?rxid=001bc7da-70f4-47c4-a6c2-c9100d8b50db
- LUONNONVARAKESKUS 2017b. Maatalous- ja puutarhayritysten rakenne. [verkkojulkaisu.]. Maataloustilastot. Luonnonvarakeskus. [Viitattu 2018-01-12.] Saatavissa: http://statdb.luke.fi/PXWeb/pxweb/fi/LUKE/LUKE__02%20Maatalous__02%20Rakenne__02%20Maatalous-%20ja%20puutarhayritysten%20rakenne/08a_Viljelijöiden_ika_omistajaryh.px/table/tableViewLayout1/?rxid=001bc7da-70f4-47c4-a6c2-c9100d8b50db
- KAJAANIN AMMATTIKORKEAKOULU 2018. [verkkojulkaisu]. Haastattelumuodot. Kajaanin ammattikorkeakoulu. [Viitattu 2018-02-07] Saatavissa: <https://www.kamk.fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Aineiston-keruumenetelmat/Haastattelu>
- KUNTALAKI L 410/2015. Finlex. Lainsäädäntö [Viitattu 20.4.2017.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150410>
- KUNTATYÖNANTAJAT 2018a. Työaika, [verkkojulkaisu]. KVTES 2017. [Viitattu 2018-01-09.] Saatavissa: <https://www.kt.fi/sopimukset/kvtes/2017/luku-3-tyoaika>
- KUNTATYÖNANTAJAT 2018b. Osa-aikaisen palkka, [verkkojulkaisu]. KVTES 2017. [Viitattu 2018-01-09.] Saatavissa: <https://www.kt.fi/sopimukset/kvtes/2017/luku-3-tyoaika>
- KUNTATYÖNANTAJAT 2018c. Säännöllinen työaika, [verkkojulkaisu]. KVTES 2017. [Viitattu 2018-01-09.] Saatavissa: <https://www.kt.fi/sopimukset/kvtes/2017/liite-13-maatalouslomittajia-koskevat-erityismaaraykset>
- KUNTATYÖNANTAJAT 2018d. Lisätyön määritelmä ja korvaaminen [verkkojulkaisu]. KVTES 2017. [Viitattu 2018-01-09.] Saatavissa: <https://www.kt.fi/sopimukset/kvtes/2017/liite-13-maatalouslomittajia-koskevat-erityismaaraykset>
- MELA 2018a. Lomitustilastot 2016. [verkkojulkaisu]. Maatalousyrittäjien eläkelaitos. [Viitattu: 2017-12-11.] Saatavissa: <http://tilastot.mela.fi/lomitustilastot.php?sid=33&cid=4&vt=o&v1=911&v2=m&v3=00>
- MELA 2018b. Lomitushallinto. [verkkojulkaisu]. Maatalousyrittäjien eläkelaitos. [Viitattu 2018-01-09.] Saatavissa: <https://www.mela.fi/fi/maatalouslomitus/lomitushallinto>
- MELA 2018c. Kotieläinyksiköt. [verkkojulkaisu]. Maatalousyrittäjien eläkelaitos. Vuosiloma [Viitattu 2018-01-12.] Saatavissa: <https://www.mela.fi/fi/maatalouslomitus/lomituspalvelut/vuosiloma/kotielainyksikot>
- MELA 2018d. Maksullinen lomitus. [verkkojulkaisu]. Maatalousyrittäjien eläkelaitos. [Viitattu 2018-01-12.] Saatavissa: <https://www.mela.fi/fi/maatalouslomitus/lomituspalvelut/maksullinen-lomitus>
- MELA 2018e. Järjestäminen. [verkkojulkaisu]. Maatalousyrittäjien eläkelaitos. [Viitattu 2018-01-09.] Saatavissa: <https://www.mela.fi/fi/maatalouslomitus/jarjestaminen>
- MELA 2018f. Lomitusopas. [verkkojulkaisu]. Maatalousyrittäjien eläkelaitos. [Viitattu 2018-01-09.] Saatavissa: https://www.mela.fi/sites/default/files/tiedostot/maatalouslomitus/maatalousyrittajien_lomitusopas_20170310.pdf

MELA 2018g. Maatalousyrittäjien työhyvinvointiohjelman tiivistelmä. [verkkojulkaisu]. Maatalousyrittäjien eläkelaitos. [Viitattu 2018-01-15.] Saatavissa: <https://www.mela.fi/sites/default/files/tiedostot/tyohyvinvointi/tyohyvinvointiohjelma2011.pdf>

PIKES 2017. [verkkosivu]. Tutustu PIKESIin. [Viitattu 2017-12-13.] Saatavissa: <http://www.pikes.fi/>

RISSANEN, H. 2018. Läheltä suoraan lautaselle. Ylä-Karjala 23.1.2018.

RUOHONEN, RISSANEN, MANNINEN 2006. Aineiston kattavuus. [verkkojulkaisu]. Virtuaaliammattikorkeakoulu. [Viitattu 2018-02-15.] Saatavissa: <http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojaksot/030906/1144934265902/1144934468296/1144934670746/1146052160118.html>

RUOHONEN, RISSANEN, MANNINEN 2006. Aineiston järjestäminen [verkkojulkaisu]. Virtuaaliammattikorkeakoulu. [Viitattu 2018-02-21.] Saatavissa: <http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojaksot/030906/1144934265902/1144934482934/1144934764511/1146054936163.html>

RUOHONEN, RISSANEN, MANNINEN 2006. Aineiston kattavuus. [verkkojulkaisu]. Virtuaaliammattikorkeakoulu. [Viitattu 2018-02-15.] Saatavissa: <http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojaksot/030906/1144934265902/1144934468296/1144934670746/1146052160118.html>

SAARANEN-KAUPPINEN, Anita ja PUUSNIEKKA, Anna 2006. Teemahaastattelu. KvaliMOTV – Menetelmä opetuksen tietovaranto. [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatietetiden tietoarasto. [Viitattu 2018-02-15.] Saatavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html

SAARANEN-KAUPPINEN, Anita ja PUUSNIEKKA, Anna 2006. Sisällönanalyysi. KvaliMOTV – Menetelmä opetuksen tietovaranto. [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatietetiden tietoarasto. [Viitattu 2018-02-21.] Saatavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_2.html

SAARANEN-KAUPPINEN, Anita ja PUUSNIEKKA, Anna 2006. Litterointi. KvaliMOTV – Menetelmä opetuksen tietovaranto. [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatietetiden tietoarasto. [Viitattu 2018-02-18.] Saatavissa: www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_2_1.html

SAATSI ESKO 2018. Pielisen Karjalan Maaseutupalvelut. Sähköpostihaastattelu tammikuu 2018

TYÖSOPIMUSLAKI L 55/2001. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2018-04-18]. Saatavissa:

<https://www.finlex.fi/>

[lex.fi/fi/laki/akup/2001/20010055?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=TY%C3%96SOPIMUSLAKI](https://www.finlex.fi/fi/laki/akup/2001/20010055?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=TY%C3%96SOPIMUSLAKI)

VALTIMON KUNTA 2017. Populus henkilöstöhallinto-ohjelma

LIITE 1: HAASTATTELUTEEMAT

Kunnan hallintohenkilöstö

1. Kunnan rooli palveluiden tuottajana
 - Onko järkevää ja mahdollista tuottaa palveluita
 - Onko laillisia esteitä

2. Työntekijän ja kunnan välinen työsopimus?
 - Miten toteutetaan palkan maksu, kun raha ei tule lomituksen budjetista
 - Kustannuspaikat kirjanpidossa, loma-ajan palkkojen jakaminen

3. Miten yrittäjää laskutetaan ja minkälainen sopimus kunnan ja yrittäjän välillä tulisi olla
 - Toimeksiantosopimus
 - Riskit

4. Mitä mahdollisuuksia lomittajalle?
 - Vaikutus työmotivaatioon?
 - Ammattitaidon laaja-alaisempi hyödyntäminen?

5. Mitä mahdollisuuksia kunnalle?
 - Lisätyön teetämisen edut?
 - Kunnan sisäiset työt?

Haastatteluteemat**Maatalousyrittäjät ja lomittajat**

1. Minkälaisia ajatuksia toiminta-ajatus herättää
2. Palvelun järkevyyt, edut, haasteet, sopiva hintataso
3. Mikä saisi yrittäjät hyödyntämään palvelua, mikä olisi keskeisin vaikuttava tekijä
4. Olisiko palvelulle käyttöä laajassa mittakaavassa
5. Mitä uhkia ja riskejä palvelun käyttöön liittyisi
6. Mitä töitä tekisit/teettäisit tai et suostuisi tekemään